

302.939

MÚZEUMI

EZERKILENC SZÁZHATVANÖT 4. SZÁM

²KÖZLEMÉNYEK

MÚZEUMI
KÖZLEMÉNYEK

EZERKILENC SZÁZHATVANÖT 4. SZÁM.

A M U Z E U M I T E R Ü L E T T Á J É K O Z T A T Ó J A

Kiadja:

a Művelődésügyi Minisztérium Muzeumi Főosztálya által megbízott
M u z e u m i K a b i n e t

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Gerefyes Ede, Korek József (felelős szerkesztő), Kovács István, Lakatos
László, Major Gyula, Radocsay Dénes, Szolnoky Lajos, Vizy Ottó

Felelős kiadó: Vizy Ottó
Készült a Muzeumok Rotaüzemében,
8 iv terjedelemben, 400 példányban
Felelős vezető: Dr. Dajbukát Gergely

T A R T A L O M:

K o v á c s I s t v á n: A muzeumok működésének gazdasági kérdései	231
B é n y i M i k l ó s n é: Muzeumi Hónap 1965	243
D a n k ó I m r e: A Pécs-Baranyai Muzeumi Hónap 1965. eredményei és tanulságai	246
S á n t a J á n o s: Egy erőteljesen fejlődő muzeumi szervezet eredményei, gondjai	258
F ü l e p F e r e n c: Muzeumi tanulmányuton Nyugat-Európában	262
F ö l d e s L á s z l ó: „A muzeumok - a kultúra egyetemei” (Kiállítások, előadások, filmbemutatók a lengyel muzeumokban.)	277
D r a v e c z k y B a l á z s: Négy ismeretlen Móra levél . .	280
T r o g m a y e r O t t ó: A hazai régészeti kutatások újabb eredményei (A szegedi harmadik régészeti tudományos ülésről)	285
1965. II. félévében megnyitott kiállítások	288

A MUZEUMOK MŰKÖDÉSÉNEK GAZDASÁGI KÉRDÉSEI[†]

Amikor a Muzeumi Főosztály ez év májusában 1965-66 évi munkatervét összeállította, s ennek során meghatározta a tervén folyamán megrendezésre kerülő igazgatói tanácsülések programját, azzal a célkitűzéssel vette fel a tárgysorozat mai pontját, hogy közös vizsgálat elé bocsássa azokat a jelenségeket, amelyek megyei muzeumi szervezeteink anyagi ellátásának egyenlőtlenségeit mutatják, máerészt hogy a különböző megyékben a hitelek felhasználásával kapcsolatosan mutatkozó erősen különböző felfogások és módszerek egységesítése érdekében tapasztalatcserezészerű megbeszélést kezdeményezzen.

Bár beszámolónk az eredeti célkitűzést messzemenően tartani kívánja, témakörét bővíteni kellett, mégpedig néhány olyan problémával, melyekkel részben a közelmúlt napokban 16 megyében lefolytatott tervtárgyalásokon, részben az országos muzeumok rövidesen sorra kerülő tervtárgyalásainak előkészítő munkálatai során találkoztunk.

A magyar muzeumi hálózat törvényben is kimondott egysége feltételezi, sőt, igényli muzeumaink együtt-munkálkodását és együtt-fejlődését. Közösnek kell tartanunk tehát ezeket a gazdasági jellegű problémákat is, közös erővel kell törekednünk megoldásukra is.

A szakmai működéssel szorosan összefüggő gazdasági természetű kérdésekről lévén szó, értekezletünk erősen bővült létszámmal ült össze. Az Igazgató Tanács állandó tagjain: az országos muzeumok főigazgatóin, a megyei muzeumi szervezetek igazgatóin kívül meghívtuk a megyei művelődésügyi osztályok vezetőit, az országos muzeumok és a megyei muzeumi szervezetek gazdasági vezetőit is. Meghívásunkra résztvesznek értekezletünkön a Művelődésügyi Minisztérium pénzügyi szerveinek és a Pénzügyminisztériumnak a muzeumügyben illetékes vezetőállású és ügyintéző munkatársai is.

Ugy vélem, valamennyien teljesen egyetértünk abban a kérdésben, hogy a felszabadulás muzeumaink életében is döntő változást hozott. Megváltozott tevékenységük tartalma, munkájuk intenzitása és társadalmi szerepük is; fontos kulturpolitikai tényezőkké váltak, folyamatosan növekvő szerepet játszanak hazánk tudományos életében és népművelési rendszerében egyaránt.

Felismerve a muzeumok tudományos és népművelő munkájából fakadó lehetőségeket, párt- és állami szerveink is fokozódó figyelemmel fordultak a muzeumok felé. Közismert tény, hogy a vidéki párt- és tanácsai szervek többségénél ma már olyan törekvés nyilvánul meg, hogy a muzeumokat a megyei tudományos kutató- és felvilágosító munka központjaivá tegyék. Ez a megtisztelő bizalom és igény, va-

[†] Kovács István vitaindító előadása az Igazgatói Tanács 1965. évi november hó 25-26-i ülésén.

lamint a muzeumok tömegbázisának különösképpen az utóbbi években tapasztalt nagyarányú kiszélesedése nem csupán az eddig elért eredményeink megtartására kötelez bennünket, de a hatékony tömegnevelő munka színvonalának állandó emelését - s beszéljünk nyíltan - újabb- és újabb feladatok vállalását is előírja számunkra.

Mind teljesebben kibontakozó feladataink hiánytalan ellátása a munka egyre jobb szervezését, tartalékaink kihasználását igényli, de kétségtelen, hogy anyagi konzekvenciákkal is jár.

Hogyan alakult az utóbbi 20 évben a muzeumok tevékenysége és ezzel párhuzamosan anyagi helyzetük?

Tényként leszögezhetjük, hogy államunk nem csak a feladatok fokozott teljesítését kívánja a muzeumoktól, de a mindenkori gazdasági lehetőségekhez mérten nagyarányú, egyre növekvő támogatást is nyújtott a muzeumok folyamatos fejlesztéséhez. Ezt az állítást egyetlen számadat is meggyőzően bizonyítja: 1949-ben még nem érte el a 14 millió forintot a szakterület fenntartására és működtetésére folyósított állami hitel, jelenleg hozzávetőlegesen 100 millió forintra tehető az az összeg, amellyel az ország valamennyi muzeumi együttesen, évenként gazdálkodik.

A szembetűnően erős növekedés a támogatási készségeken kívül részben a fejlődés természetes és szükségszerű következménye. Ez kitűnik pl. abból is, hogy a muzeumok száma a felszabadulás óta 50-ről 135-re emelkedett, az új intézmények között országos, illetőleg országos gyűjtőkörű muzeumokkal s köztük olyanokkal is találkozunk, amelyek nem művelődésügyi szervek, hanem szaktárcák és más főhatóságok szervezésében létesültek. A költségvetések növelését elengedhetetlenül szükségessé tették - mondhatnánk kikényszerítették - azonban azok az új feladatok is, amelyek társadalmi rendszerünk megváltozása, az életforma és az életkörülmények gyorsütemű átalakulása következtében váltak aktuálisakká és sürgőssé, vagy pártunk és államunk művelődéspolitikai célkitűzéseiből következtek.

Az országunk fejlődésével megindult hatalmas méretű építkezési munkákkal kapcsolatos talajmozgatások során előkerült régészeti anyagnak, a szocialista átalakulás következtében elmulásra ítélt életformák emlékéanyagainak megmentését, a keletkező új összegyűjtését, őrzését államunk a muzeumok gondjaira bízta. Ez a műtárgy állomány hihetetlen arányú gyarapodását eredményezte. A statisztikák tanúsága szerint muzeumaink az utóbbi 15 év alatt több tárggyal gazdagodtak, mint történetük előző 150 esztendejében. Lényegében ezekben az években olyan helyzet alakult ki, amelyben nem a muzeumok határozták meg anyaggyarapításuk mértékét, tevékenységüket e vonatkozásban is a körülmények irányították.

Meg kell jegyeznünk: az ország kulturértékeinek mentése, begyűjtése csak az első lépést jelenti a sajátos muzeológiai feladatok között, hiszen a raktárakban mind zsufoltabbá vált szakanyag állagvédelme, társadalmi tulajdonvédelmi

és szakmai érdekeket egyaránt szolgáló nyilvántartásbavétele, korszerű elrendezése, tudományos feldolgozása, majd muzeológiai eszközökkel a tömegnevelés szolgálatába állítása mind adott és sürgető feladatokként jelentkeztek, ezeknek ellátása épületeket, korszerű műhelyeket, szak- és technikai személyzetet, egy szóval a működési előfeltételek növekvő méretű biztosítását igényelték és igénylik még ma is.

A szakterület anyagi természetű problémáinak reális ismeretéhez figyelembe kell még vennünk azt is, hogy bár súlyos milliárdokat fordított évente államunk épületeink felújítására, az azokat a II. világháború során ért pusztítások helyreállítása még ma sem fejeződött be, s hogy e komoly teher mellett az ellenforradalom által okozott épületkárok helyreállítása újabb hatalmas összegeket igényelt az elmúlt évek során. Nehezíti a szakterület anyagi előrehaladását az is hogy a muzeumok zömének elhelyezése a legtöbb esetben más rendeltetéssel épült, a muzeológia kívánalmainak sok tekintetben meg nem felelő épületekben történt - legtöbbjük igen régi, jórésztük műemléki épület - és ezek elhasználatlansága nagyméretű folyamatos karbantartási-, felújítási szükségletekkel jár.

A hitelek általános felhasználásáról egyébként a következő adatok nyújtanak némi tájékoztatást: a szakterület évi globális hitelkeretének mintegy 40 %-át a bérjellegű kiadások, 32 %-át a működési kiadások, 15 %-át a felújítási és beruházási szükségletek fedezete tette ki az elmúlt években, a 07 Támogatás elnevezésű rovaton a feladatszerű muzeológiai-szakmai célok támogatására pedig 13 % volt fordítható.

Az újjáépítés, a korszerűsítés feladatai, a belső rend megteremtése, a mennyiség és minőség tekintetében erősen felfejlődött tudományos és ismeretterjesztő tevékenység ellátása, a folytonosan növekvő anyagi támogatás ellenére sem volt egyszerű feladat ezekben az években. A sokirányú szükséglet meglehetősen szoros és észszerű pénzfelhasználást, takarékos gazdálkodást követelt meg. Napjainkban a muzeumokra háruló feladatokat az ország gazdasági helyzetének jelenlegi szakaszában esedékes általános érvényű rendelkezésekkel egybevetve kell vizsgálnunk s nem kétséges, hogy - miként azt Minisztériumunknak a jelenlevőkhez eljuttatott takarékosági irányelvei is meghirdették - gazdasági munkánkat még körültekintőbb tervezéssel és felhasználással, s erősen hangsúlyozni kívánom: az eddiginél jóval nagyobb pénzügyi fegyelem mellett kell folytatnunk. El kell érniünk, hogy a lényeges fejlesztést nem tartalmazó előirányzatok a valóban időszerű és legfontosabb feladatok tárgyi és személyi feltételeinek megteremtésére használtassanak fel.

E cél szolgálatában - a teljesség igénye nélkül - kívánunk a következőkben néhány problematikus kérdést felsorolni, olyanokat, amelyeknek intézésében az eddiginél jobb módszereket kell keresnünk, vagy olyanokat, amelyek - nézetünk szerint - az adott gazdasági nehézségek közepette is orvoslást igényelnek.

Ismeretes, hogy 1962-ig a muzeumok - a szaktárcák kezelésében lévő intézmények és a tanácsokhoz korábban átadott néhány kisebb intézmény kivételével - a

Művelődésügyi Minisztérium közvetlen felügyelete alatt állottak; ezek gazdasági ellátását a Minisztérium a Múzeumok Központi Gazdasági Igazgatósága útján, központilag, egy cím alatt biztosította.

1962 évben vidéki muzeumaink a megyei tanácsok kezelésébe, közvetlen felügyelete alá kerültek. Az intézmények többségének már korábban kialakult rendszeres kapcsolata volt tanácsuk művelődésügyi osztályával s miután e szervek a muzeumok feladatait, munkáját fő vonalaiban már ismerték, viszonylag rövid idő alatt sikerült biztosítani az új tanácsi intézmények beillesztését a megyék közművelődési, népművelési hálózatába. Az átadás nemcsak nagy változást jelentett muzeumaink életében, hanem a kibontakozó lehetőségek tekintetében igen előnyös fordulatot is hozott.

Viszont a tapasztalatok alapján ma már világos az is, hogy az átadás gyors lebonyolítása nem volt szerencsés, hiányzott az átszervezés tervszerű előkészítése ahhoz, hogy a muzeumok mind létszámukban, mind költségvetésszerű felkészülten foglalják el helyüket a tanácsi apparátusban.

Az egyes megyei szervezetek fejlődése nem indult azonos alapról. Ez egyrészt annak volt következménye, hogy a Minisztérium az átadás időpontjáig nem tudta befejezni az egyes szervezetek megközelítően azonos szintre hozását, amit pedig tervezett. Egyes megyék tehát viszonylag kedvezőbb helyzetbe kerültek, míg másokat a gyorsan bekövetkezett átszervezés idején már nem lehetett kellően felfejleszteni.

A Minisztérium ezidőben komoly hitelösszegeket kezelt központilag, amelyből a jelentkező szükségleteknek megfelelő költségeket évről-évre előirányozta a vidéki muzeumok számára is. Csak növelte az indulás egyenlőtlenségét, hogy azoknál a muzeumoknál, amelyek az átadás évében magasabb előirányzatot kaptak bizonyos meghatározott feladatok elvégzésére, ezt a magasabb előirányzatot a pénzügyi szervek általában a következő évi költségvetésben is tudomásulvették. Az így keletkezett aránytalanság kétségtelenül kiküszöbölhető lett volna a minisztériumi központi hitelek arányosabb, a megyei szervezetek tartós igényeit szemmel tartó elosztásával, ha az átadásokra nem év közben, hanem a költségvetési tervezés idején került volna sor.

Az elmúlt néhány év költségvetési tényiszámai azt bizonyítják, hogy noha valamennyi tanácsi muzeum költségvetési helyzete, az egyenlőtlen indulási alaptól függetlenül, kedvezőbb a korábbi központi anyagi ellátásnál, a megyei szervezetek ellátottsága között az aránytalanság ma szembetűnőbb, mint korábban. A már említetteken kívül ehhez hozzájárult az is, hogy egyes megyei szervezetek erősebb ütemű fejlődésüket éppen a megyei tanács nagyobb segítő- és áldozatkészsége révén érték el. Van azonban még ma is néhány olyan megyénk, amely nehéz körülmények között dolgozik, számos problémával, objektív nehézséggel küszködik és így nem tölthet be olyan szerepet a megye közművelődési hálózatában, mint amit lehetőségeinél fogva be kellene töltenie. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy az elmúlt három év alatt ezek költségvetése is legalábbis megkésze-

reződött.

A megyei tanácsok kezelésébe került muzeumok helyzetét az elmondottak miatt nem lehet minden tekintetben általánosítani. Egy problémájuk azonban eléggé közös: s ez abból fakad, hogy a megyei pénzügyi szervek még ma sem számolnak azzal, hogy a muzeumok egyetlen más kulturális intézményhez sem hasonlítható, sajátos adottságú és feladatkörű intézmények a tanácsi apparátusban és e speciális adottságukból folyó törekvéseiket nem méltányolják eléggé. A költségvetési keretek emelkedése ellenére számos muzeumnál éppen azokra a feladatokra nem áll megfelelő összeg rendelkezésre, amelyekért lényegében fenntartják őket. Nem egészséges állapot, hogy muzeumaink gyakran csak sok-sok utánjárás és vita árán tudják bizonyítani például a leletmentés, a gyűjtés, vagy egyes belső feladatok végrehajtásának fontosságát, amelyekre az erősen megnövekedett keret ellenére sem kapják meg a megfelelő összegű előirányzatot. Nem veszik figyelembe sok helyütt azt sem, hogy - más művelődésügyi intézményektől eltérően - a muzeumoknál évközben is szükségszerűen változnak a felhasználási igények egyes feladatok (pl. mentési munkálatokra fordítható idő, a gyarapodás mértéke és ebből adódóan a belső feldolgozási szükségletek) konkrét tervezhetlensége miatt. Ilyen esetekben fordul elő, hogy a keretek tételenkénti, altételenkénti mechanikus előirányzása, a belső átcsoportosítás nehézségei akadályozzák a muzeum tevékenységét, s az ügyrendi szabályzatban rögzített követelmények teljesítését teszik számára lehetetlenné.

A tanácsosítást követő időkben komoly pénzügyi-gazdálkodási problémát jelentett, hogy a megyei muzeumi szervezeteknél az egyes sajátos, legapróbb részletekig meg nem tervezhető muzeumi célok megvalósítására a költségvetési előirányzatok nem a régebben, a központi anyagi ellátás során már jól bevált 07 rovaton kerültek előirányzásra, hanem a költségvetés szabványrovatain. A Pénzügyminisztériummal e kérdésben folytatott egyeztető tárgyalások eredményeképpen 1964 évre sikerült egységesíteni a tervezéseket a 07 rovaton belül minden megyére érvényes módon, az idevágó észrevételek fogyóban is vannak.

Feltétlenül szükséges a továbbiakban, hogy az egységesített 07 rovat témaköreinél, valamint az egyéb költségvetési rovatok tételein, altételein előirányzott hiteleknel - kivéve a kötött tételeket - a megyei muzeumi igazgatóságok a megyei pénzügyi osztályoktól felhatalmazást nyerjenek az átcsoportosításra. Ennek megvalósításához többek között megemlíthetjük Heves megye példáját, ahol ez az elv a gyakorlatban érvényesül és nem jelenti a pénzügyi fegyelem fellazulását.

Szólnunk kell azokról a problémákról is, amelyek a muzeumi költségvetések tervezése, valamint az előirányzatok rendeltetésszerű felhasználása kapcsán jelentkeznek.

Utálnunk kell mindenekelőtt azokra az általános nehézségekre, amelyek a muzeumok tanácsi kezelésbe adásával kezdődő kettős tervezési és beszámolási kötelezettségből adódnak. A kialakult gyakorlat ellen nem csupán az azzal járó

adminisztrációs megterhelés miatt élnek kifogással a muzeumok, de az akadémiai tervekhez is kapcsolódó tudományos tevékenységük, s nem utolsósorban évi szakmai munkatervük és a költségvetési tervezés összehangolása szempontjából is nehézségek merülnek fel. A legutóbbi tervtárgyalásokon általános problémaként jelentkezett, hogy az augusztusban elkészített éves szakmai terv a költségvetés végleges formájának november hónapban történt közzétevése után - az utóbbiban eszközölt huzások miatt - egyszerűen végrehajthatatlanná vált. A szakmai és gazdasági munka szorosabb összekapcsolódásának érdekében Minisztériumunk vizsgálja a népművelési intézmények és a muzeumok naptári évi tervezésre való visszatérésének lehetőségét. Ehhez a megyei művelődésügyi osztályok egyöntetű állásfoglalására is szükség lesz.

Valamennyi intézményünket érintő kérdés az évi költségvetések kialakításának jelenlegi rendszere. Pénzügyi szerveink az évi költségvetési keretek megállapításakor, mindenkor az előző évi, ezen belül pedig az egyes rovatokra engedélyezett összegből indulnak ki, függetlenül a változó szakmai szükségletektől. Nehézségeket okoz, hogy a költségvetési keretösszegeken belül nem érvényesülhet a rugalmasabb előirányzási, gazdálkodási szándék: egyes rovatok csökkentése más rovatok javára (kivéve természetesen a kötött rovatokat) a jelentkező és esetenként változó szakmai igényeknek megfelelően.

Állandóan napirenden levő probléma a muzeumok energia-ellátásának kérdése, illetőleg az e célra szolgáló hitelek biztosítása. Az évi villanyenergia díjak előirányzása olyan országos norma alapján történik, amely messzemenően nem áll arányban a muzeumok reális szükségletével. A muzeumok által lebonyolított nagy közönségforgalom, a növekvő számú kiállítási terem, az ezekben lévő vitrinek különleges világító berendezései vitathatatlanul több energiát igényelnek, mint az egyéb kulturális intézmények átlagos normával mérhető szükséglete. Évek óta rendszeresen rovaton belüli egyéb tételekről kell az elektromos díjak összegeit biztosítani, más feladatok előirányzata terhére. Feltétlenül kívánatos, hogy ezen a helyzeten pénzügyi szerveink változtassanak.

Mielőbbi rendezést igénylő tisztázatlan kérdés az új intézmények alapításával járó szerény költségvetési többlet biztosítása. Emlékeztetes, hogy éppen az Igazgató Tanács egyik korábbi ülésén történt egységes állásfoglalás alapján Főosztályunk nem javasolja - és jelenleg meg is nehezíti - új intézmények alapítását. Kétségtelen viszont, hogy néhány esetben az adott helységben jelentkező rendkívül erős, mozgalomszerű megnyilvánulás nem hárítható el (helytörténeti gyűjteményekről, „falumuzeumokról” van szó) s a megyei tanács szinte kénytelen támogatni a kezdeményezést. A muzeumi törvény szerint az alapítás feltételekhez van kötve, ezek között szerepel a fenntartás költségeinek s legalább egy felelős személy (általában a 02 rovaton előirányzott) alkalmazási költségeinek biztosítása.

Egyes vélemények szerint a tanácsnak évközben kell kigazdálkodnia az új létesítmény költségvetését, hogy az a következő évi költségvetésben állandó jelleggel biztosítható legyen. Azok a tanácsok, amelyek így intézkedtek,

rosszul jártak, mert azzal az indokkal, hogy az új intézmény tétellei az előző költségvetésben jóváhagyott összegként nem szerepeltek, a költségvetési tárgyalásnál a beállított összeget törölték, ellátatlanul maradt tehát egy intézményük. Mások viszont hiába tervezték a létesülő kis intézmény anyagi szükségletét előre a költségvetésbe, az igény jóváhagyása így sem történt meg, miután fejlesztést tervezni nem lehetett. Kérdés, hogyan lehet a megyei tanács e szerény kulturális fejlesztési szándékát összhangba hozni a pénzügyi követelményekkel?

Szűkebbkörű probléma, mert eddig csak egy megyénél jelentkezett a B-téma rovaton biztosított hitelösszegek felhasználása. Másfél évtizedes gyakorlat szerint e keretből lehet fedezni azokat az összegeket, amelyek a jóváhagyott munkatervben szereplő tudományos feladatok elvégzése kapcsán válnak szükségessé. Innen folyósíthatók a tudományos feldolgozó- és publikációs tevékenység során szükségessé váló kiegészítő gyűjtések-, ásatások költségei, és a fordítási-, leirási-, rajzolási-, fényképezési- és egyéb költségek. A probléma így vetődött fel: lehet-e támogatni a költségvetésből olyan tudományos tevékenységet, amelynek eredményeként megjelenő publikációért a muzeológus tiszteletdíjat kap?

A B-téma rovat biztosításának eredeti célja megkönnyíteni s ezzel serkenteni a publikációs tevékenységet. Ez kétségkívül egyéni érdek is, de legalább ugyanannyira intézeti érdek. Ez a lehetőség legjobb tudomásunk szerint az ország valamennyi tudományos munkát végző intézményében fennáll, biztosítva van pl. az akadémiai kutatóintézetekben is, megvonni csupán a muzeumoktól méltánytalan intézkedés lenne. Valószínűnek tartjuk, hogy e lehetőség felülvizsgálására sor fog kerülni, ennél azonban az anyagi vonatkozások mellett a tudományos és kulturális érdekeket is figyelembe kell majd venni. A kérdés rendezését országos érvényű intézkedéssel látjuk megoldhatónak, ennek megjelenéséig a jelenlegi gyakorlat fenntartását javasoljuk, annál is inkább, mert tiltó rendelkezésről nincs tudomásunk.

A muzeumi szakterület jelenleg egyik legérzékenyebb, sürgős rendezést igénylő problémája a kiadványokkal kapcsolatos kérdés.

A muzeumok működéséből adódó feladatok között alapvető szerepet játszik a tudományos feldolgozó munka, ugyanis, mint a jó ismeretterjesztő tevékenység bázisa. A feldolgozó és az azt követő publikációs tevékenység kétségtelenül fokozódóban van a muzeumokban s ennek okát főként abban látjuk, hogy az utóbbi másfél évtizedben igen nagy energiával folyt belső rendteremtés: elsősorban a sok időt lekötő nyilvántartási- és revíziós munka erősen a végéhez közeledik, jelentős munkaidő szabadul fel, a szakemberek több időt fordíthatnak kutatómunkára, tudományos és ismeretterjesztő tanulmányaik megírására. Örvendetes jelenség, hogy a korábbi évek egyoldalú és annyit bíralt gyakorlatának háttérbe szorulásával, egészségesebb arányokban jelentkezik ez a lényegében összetartozó, de mégis kétféle vetületű tevékenység.

A kutatómunkának csakugy, mint az ismeretterjesztő munkának egyik eredmé-

nye a cikkekben és tanulmányokban jelentkezik, ezek elhelyezését biztosítani kell, különben az egész tevékenység értelmét veszti. A cikkek, tanulmányok elhelyezésére való törekvés, az ezek megjelentetéséhez fűződő szakmai-, tehát közérdekek, továbbá az az igény, amellyel széles néprétegek fordulnak a tudományos ismeretterjesztő közlések felé, a muzeumi kiadványok számának és terjedelmének növelése felé feszítenek. Ez természetes folyamat, országunk társadalmi rendjének átalakulásával, népünk tudásszomjának növekedésével együttjár és az volna a nagyobb gondunk, ha ez nem így volna.

Azt a kellemes érzést, amely a szakterület ismerőit a közlési tevékenység elevenedése láttán joggal fogja el, zavarja azonban néhány olyan jelenség is, amelyet el kell itélnünk, s amelynek felszámolására haladéktalanul össze kell fognunk. Az egyik ilyen jelenség, hogy a sok érdekes és kelendő kiadvány között jónéhány olyan is napvilágot lát, amely érdektelennek bizonyul s így csaknem teljes egészében a muzeumok raktáraiban ülepedik le; a másik, hogy nem számolunk reálisan egy-egy kiadványtípus elhelyezhetőségével, a sok visszamaradt példány szintén feleslegesen terheli a muzeumi raktárakat; a harmadik, hogy a kiadványaink számára gyakran törekszünk a szükségesnél fényesebb s az indokoltnál költségesebb külsőt biztosítani. A kiadványok kulturpolitikai jellegű kérdése itt változik jórészt gazdasági kérdéssé is.

Tájékoztatásul megjegyezhetem, hogy a Művelődésügyi Minisztérium közvetlen felügyelete alatt álló muzeumokban és központi intézményekben (15 intézményben) egy hónappal ezelőtt befejezett vizsgálat megállapításai szerint a raktáron lévő kiadványok összértéke 2,168.000.- Ft-ot tett ki, s e tétel jelentős része inkurrens portékának számít. Bár a megyei muzeumi szervezetekről friss adataink nincsenek, feltehető, hogy az ott elfekvő készletek sem jelentéktelenek.

Kiadói tevékenységünkön tehát javítani kell. Kerülni kell a kiadványtervek összeállításánál a megfontolatlan témaválasztást. Megengedhetetlen, hogy a kiadványtervek esetleges egyéni érdekek érvényesítésére épüljenek, a felvett témák ne a szigorú szakmai érdekeket vagy a szélesebbkörű érdeklődés kielégítését szolgálják.

Népgazdasági érdekből is alapvetően fontos feladatunk, hogy hatékony intézkedéseket tegyünk a készletek csökkentésére. El kell érnünk azt is, hogy csakis a fontos, belátható rövid időn belül elhelyezhető kiadványok jelenjenek meg, s ezek is szoros példányszámban és a népgazdaság jelenlegi adottságához mért színvonalas, de nem luxus kivitelben.

Néhány szót külön az évkönyvekről is. Az országos muzeumok évkönyvei kevés kivétellel a folyó tudományos munka eredményeinek hazai és nemzetközi szakmai fórumok elé tárására szolgálnak, a magyar tudományosság hirdetői, a nemzetközi tudományos együttműködés nélkülözhetetlen eszközei. A vidéki muzeumi évkönyvek az országos muzeumokéhoz hasonló, de e tekintetben talán kissé visszatartottabb szerepük mellett elsősorban a honismereti-helytörténeti kutatás fórumai és gazdaság ismerettárai. Az e célkitűzéseknek megfelelő tartalommal megjelenő fővárosi

és vidéki évkönyvek megjelentetését fontosnak tartjuk és folyamatosan biztosítani kívánjuk, természetesen a kiadványokról az előbb általában elmondottak fenntartása mellett.

A muzeumok gondjaira bizott, társadalmi tulajdont képező gyűjteményanyag megfelelő tárolásának, szakszerű kezelésének biztonságos megoldása szorosan összefügg a gazdálkodás kérdésével, a személyi és az anyagi feltételek alakulásával. Sajnos a raktározási probléma ma már az egyik legsúlyosabb és talán legnehezebben megoldható problémánk. A beruházási, építkezési nehézségek szükségszerűvé teszik adott lehetőségeink maximális kihasználását, a belső elrendezés célszerűségének, gazdaságosságának újabb felülvizsgálatát, a raktári felület bővítését a helyiségek jobb kihasználásával, célszerű berendezések beépítésével, esetenként még a kiállítási tér kényszerű csökkentésével is, méginkább azonban más helyiségeknek a helyi tanácsi szervek által támogatott igénybevételével.

A III. ötéves terv időszaka alatt azonban a raktározási problémákat enyhítő néhány beruházás megvalósításával is számolhatunk. Ezek a következők: Szentendrén épületszárnybővítés, Békéscsabán, Nyíregyházán, Egerben és Székesfehérvárott új raktárépület, Kaposvárott új emeletráépítés, végül Kecskeméten kiállítási terem építése. Ezek az építkezések a Művelődésügyi Minisztérium tervében szerepelnek, a tervezéssel és kivitelezéssel kapcsolatos munkákat azonban a megyei terv- és építési osztályoknak kell elindítaniuk, illetve végeztetniük. A Minisztérium az Országos Tervhivatalnál eljár annak érdekében, hogy a szükséges beruházási hitelösszegeket a megjelölt célra az érdekelt megyei tanács az esedékesség évében megkapja.

Más természetű, jórészt személyzeti kérdés a gyűjteményanyag folyamatos állagmegóvásának biztosítása. A restaurátorok létszámának az utóbbi években bekövetkezett örvendetes emelkedése ellenére is még komoly hiányosságokról kell beszélnünk. Meglévő restaurátor személyzetünk kapacitása nem éri el az évműtárggyarapodás mértékét, s jelenleg gondolnunk sem lehet pl. a régi anyag szükséges ismétlődő kezelésére.

Pozitív eredményként könyvelhető el viszont, hogy kialakulóban vannak a megyei központi restaurátorműhelyek, és hogy az utóbbi időben muzeumokhoz került fiatal restaurátor-gárda jól dolgozik, beváltotta a hozzáfűzött reményeket. A restaurátori munka színvonala is emelkedett, és ha még teljesen nem is megoldott, de fokozatosan halad előre a műhelyek korszerűsítése. Ezzel kapcsolatban elismeréssel kell szólnunk a Technológiai Csoport igen eredményes fázisairól, amellyel a különböző intézményeknél, vállalatoknál felkutatja az ott felesleges, de a restaurátorműhelyekben jól hasznosítható eszközöket, műszereket s másféle berendezési tárgyakat, ezeket könyvjóváírással megszerzi és a muzeumok rendelkezésére bocsátja. Ilymódon százezreket sikerült megtakarítani a költséges berendezéseknél, amelyekre esetlegesen éveket is kellett volna várunk.

Nem kétséges, itt az ut helyes: több szakterővel dolgozó központi műhelyek-

re van szükség, amelyek önállóan alkalmasak egy-egy megye műtárgyvédelmi feladatainak ellátására. Ez biztosítja eredményesebben az új állagvédelmi módszerek bevezetését is a korábban alkalmazott sok kétes sikerű eljárás helyett. A jelenleg még nem kielégítő létszámra való tekintettel a megyei szervezetek vezetőinek pedig minden eszközzel biztosítaniok kell, hogy a restaurátorok kizárólagosan a műtárgyvédelmi feladatokkal foglalkozzanak és a sok helyen tapasztalt másirányú igénybevételükre sor ne kerüljön. Egyes intézmények vezetői ugyanis még mindig foglalkoztatják a szakrestaurátort - néha huzamosabb ideig is - más természetű munkákra, pl. kiállítások rendezésénél felmerülő technikai jellegű besegítésre, esetenként terepbejárásokra vagy más feladatokra. Meg kell értenünk, hogy sem takarékosági, sem helyes létszámgazdálkodási célt nem érünk el azzal, hogy szakőröket foglalkoztatunk kisegítő jellegű munkák végzésénél, amikor is a múzeum másik fontos feladatának hátráltatását idézzük elő.

Intézményeink évek óta kiemelt fontosságú munkatervi feladata a nyilvántartás és a revízió. Az erőltetett ütemben végzett munkák során már évekkel ezelőtt olyan eredményt sikerült elérnünk, hogy több tárgy került ujonnan a nyilvántartásba, mint a munkálatok megkezdésekor elmaradásnak minősített mennyiség. Országos múzeumainknál a leltári rend kialakultnak tekinthető⁺ és itt közvetlen befejezés előtt áll a revízió is. A revízió lezárására ezekben a múzeumokban a közeli időkből kerülhet sor, miután az egyes gyűjtemények korábbi egybetartozása, a problémák esetenkénti intézményi összefüggése a revíziós jegyzékek egységes áttekintését követeli.

A vidéki múzeumokban együttesen mintegy 160.000 a még leltározatlan és hozzávetőlegesen 400-500.000 db a még revidéálatlan tárgyak száma. Az előttünk álló feladat tehát lényegében a bekövetkezett nagyarányú gyűjteménygyarapodásból származó folyamatos feldolgozás. Nem kicsi a nehézség, mindenekelőtt azért, mert zömében oly gyűjteménycsoportoknál jelentkezik ez a feladat, amelyeknél a szükségszerű előzetes restaurálás vagy a szakemberhiány miatt lassú az előrehaladás. A hátralék évenként csökkenő tendenciát mutat. A leltározatlansági tényt szám alig több mint a tárgyi gyűjteményanyag egy évi szaporulatának mennyisége, de másfélszerese annak a mennyiségnek, amennyit restaurátoraink évenként összesen restaurálni, konzerválni képesek.

Ha a vidéken még revidéálatlan anyag csak a szakemberekkel ellátott múzeu-

⁺ Az október hó közepén lezárt revizori vizsgálat szerint az országos múzeumokban a leltározás helyzete a következő:

	Leltárköteles tárgyak száma	Leltározatlan
Magyar Nemzeti Múzeum	690.799	3.710
Természettudományi Múzeum	200.763	8.351
Szépítőművészeti Múzeum	100.625	-
Magyar Nemzeti Galéria	33.025	-
Iparművészeti Múzeum	73.012	588
Néprajzi Múzeum	125.221	5.931
Petőfi Irodalmi Múzeum	25.118	1.078
Legújabbkori Történelmi Múzeum	83.582	5.223

mokban összpontosulna, egészen rövid idő alatt be lehetne fejezni e munkát is. A helyzet azonban nem ez. A muzeumok egy részében szakemberhiány miatt jelentkezik probléma, másrésztől több muzeum képtelen a revíziót gyors ütemben elvégezni a zsúfolt, nem rendezhető raktárban, az anyag hozzáférhetetlensége, helyhiánya miatt.

A revízió - mint a muzeumi nyilvántartás is - kettős célt szolgál: az anyag meglétének, biztonságának ellenőrzésével a társadalmi tulajdon védelmét és a bejegyzések, meghatározások helyességének felülvizsgálásával alapvető szakmai célokat. E kettős követelmény magyarázza, hogy megfelelően csak az adott gyűjtemény szakképzett kezelője képes a revíziót ellátni. Kívánatos, hogy a munkának csupán vagyonynyilvántartási vonatkozásait ismerő pénzügyi szerveink a fent említett objektív nehézségeket, akadályokat is figyelembe vegyék a muzeumok ilyen irányú tevékenységének értékelésénél.

A revízió fokozott üteme még ideális raktározási viszonyok és a szakember jelenléte mellett is feltételezi technikai segéderő közreműködését, mivel a tárgy, a leltárkönyv és a karton egyeztetését, a szükségszerű anyagmozgatást és egyéb muzeális munkát egyetlen személy nem végezheti. A jelenlévő szakemberek jól tudják, hogy ezek a feltételek - sajnos - nincsenek meg mindenütt.

A mutatkozó nehézségek ellenére is maradéktalanul eleget kell tennünk azoknak a szakmai és tulajdonvédelmi érdekből fakadó követelményeknek, amelyeket a Muzeumi Főosztály a III. ötéves tervhez adott irányelvekben megjelölt. A megyékben csakis az erők összefogásával lehet a nehézségeken túljutni, a szervezés és a határidők megtartása mind a megyei szervezet, mind a művelődésügyi osztályok kiemelt tervfeladata. Az indokoltan szükséges külső segítség biztosításához a Muzeumi Főosztály támogatást nyújt, de az igény előterjesztésével egyidejűleg a megyei szervezetnek gondoskodnia kell a felmerülő anyagi szükségletek vállalásáról. Ehhez - mint az adott évben jelentkező és nem ismétlődő feladathoz - a tanács, illetve a Pénzügyminisztérium nyújthat elsősorban támogatást. Az a tapasztalatunk, hogy az általunk is kiemelten kezelt nyilvántartási, műtárgyvédelmi és revíziós munkák nagyobb ütemét elsősorban a hatékonyabb anyagi támogatás teszi lehetővé.

A vagyonsbiztonság és állagvédelem megjavítását szolgáló intézkedések megtervezése és megvalósítása érdekében a Muzeumi Főosztály 1964 évben körlevelet intézett valamennyi muzeumhoz. A szerzett tapasztalatok alapján megállapíthatjuk, hogy a vagyonsbiztonság növelésére vonatkozó intézkedések közül azokat, amelyek csupán megfelelő rendelkezéssel, a munkakörök szabályozásával, továbbá kisebb, a költségvetésben rendelkezésre álló hitelösszegekkel megoldhatók voltak (beszerzések, szerelőmunkák, stb.) intézményeink végrehajtották. A helyzet javítását eredményezték ezek az intézkedések, de természetesen nem jelenthették a probléma megoldását. A muzeumok biztonsága szempontjából az egyik legnagyobb és legnehezebben megoldható probléma az intézmények épületeiben bentlakó - a muzeummal semmilyen szolgálati viszonyban nem álló - lakók kitelepítése, továbbá a különböző szervek által igénybevett bérlemények megszüntetése. A kitelepi-

tés - az elsősorban szem előtt tartandó biztonsági szempontokon felül - azért is szükséges, mert az így használt helyiségek kiesése folytán a muzeumi anyag raktári elhelyezése, állagvédelme sem valósítható meg.

Hasonló fontosságot kell tulajdonítanunk azoknak az intézkedéseknek, amelyek - különösen a nagyobb gyűjtemények esetében - a különleges biztonsági be-
rendezések felszerelését, és - elsősorban vidéken - a kiállítás őrzésének megjavítását célozzák. A komoly beruházást igénylő, de a társadalmi tulajdon védelme miatt távolról sem indokolatlan igények gazdasági okokból csak folyamatos fejlesztés útján elégíthetők ki. A problémakörből ki kell emelnünk viszont a teremőri személyzet fejlesztését, mint újból és újból visszatérő, az új állandó kiállítások megnyitásával méginkább fokozódó nehézséget jelentő kérdést. A jelenlegi helyzet szemléltetésére megemlíthetjük, hogy pl. a bajai muzeumban két teremőr őriz 15 kiállítási termet, Székesfehérvárott a kiállításokat három teremőr őrzi a szükséges nyolc fő helyett. Általában hasonló a helyzet sok más vidéki muzeumban is. E körülmények magyarázzák a mind gyakrabban előforduló kisebb-nagyobb lopásokat a kiállításokból. Nem megnyugtató a teremőri igény kérdésében a Pénzügyminisztérium képviselőinek a legutóbbi vidéki költségvetési tárgyalások alkalmával helyenként megnyilvánult szemlélete. A muzeumoknak egyik funkcionális feladata a kiállításhoz ismeretterjesztő munka, tehát a reális szükséglettel indokolt teremőri igény merev elutasításával - egyben olyan javaslatokkal, hogy a probléma áthidalására szűkíteni kell a látogatási időt - semmiképpen sem lehet egyetérteni.

A megyei tanácsok művelődésügyi és pénzügyi osztályainak együttesen el kell érnie, hogy a legfontosabb ilyen jellegű szükségletek az évi költségvetésekben biztosítva legyenek. Hasonlóképpen a megyei tanácsok - Budapesten a Fővárosi Tanács - hatékony intézkedésétől remélhető a muzeumi épületek folyamatos felszabadítása az idegen lakók kitelepítésével.

E beszámoló nem térhetett ki a muzeumok működésével kapcsolatos valamennyi gazdasági természetű kérdés tárgyalására. Az ismertetett problémák egyrésze is csupán a kép teljesebbé tételét szolgálta, tekintve, hogy megoldásukkal csak az elkövetkezendő évek remélhetőleg kedvezőbb gazdasági viszonyai között számolhatunk. De az is nyilvánvaló, hogy sok nehézségünket áthidalhatjuk ma is megfontoltabb, körültekintőbb tervezéssel és gazdálkodással és e téren a jelenlévők közül nyilván sokan rendelkeznek már mások számára is felhasználható kedvező tapasztalatokkal.

Ugy vélem, hogy nem volna helyes, ha időnként főként kisebb-nagyobb gondjaink felsorolásával töltenénk. Legyen célunk a tapasztalatcsere révén egymás segítése, ösztönzése, szemelőtt tartva azt a közös szándékot, hogy feladatainkat: a színvonalasabb, tartalmasabb tudományos és népművelő eredményeket, belső rendünk teljes kialakítását, a most következő időszakban is a rendelkezésünkre álló anyagi javak jobb, takarékosabb, tehát célszerűbb felhasználásával kívánjuk elérni.

MUZEUMI HÓNAP 1965

„A széleskörű társadalmi összefogás és körültekintő szervező és propaganda munka eredményeként a Muzeumi Hónap elérte célkitűzését, betöltötte feladatát. Sokoldalú változatos rendezvényeivel számos emberhez hozta közelebb a múlt történeti, művészeti, néprajzi hagyományait és több helyen a jelenkor legfontosabb eredményeire is felhívta a figyelmet” - írta a Művelődésügyi Minisztérium akkori Tanácsai Felügyeleti osztálya az első Muzeumi Hónapról összeállított referátumában. A továbbiakban arról számoltak be, hogy a vidéki muzeumok nagy részében az átlagos havi látogatottság két-háromszorosára emelkedett. Az 1962-ben leírt sorok 1965-ben is érvényesek. A Muzeumi Hónap évről évre mind szélesebb körben ismerteti meg a muzeumok tudományos eredményeit és egyre elismertebb és számottevőbb eseménye az ország kulturális életének. Bizonyítják ezt a statisztikai adatok is, amelyek 1962-től egyre emelkedő tendenciát mutattak, de bizonyítják a tények is.

Az 1965. Muzeumi Hónap irányelvei a minőségi színvonal emelését tüzték feladatul. Hangsúlyoztuk, hogy az egyes műfajok tartalmi elmélyítését a helyi igények kielégítését tartásuk szem előtt és a Hónap programját úgy állítsák össze, hogy az szerves tartozéka legyen az egész évi népművelési munkának. A Hónapról szóló jelentéseket és a személyes tapasztalatokat elemezve megállapíthatjuk: a muzeumok többsége levonva az elmúlt évek tanulságait, jól összeállított rendezvényekkel ért el eredményeket.

Az adatok bizonyos számbeli csökkenést mutatnak az elmúlt évekhez képest:

Állandó kiállítások:	7
Időszaki kiállítások:	170
Előadások:	400
Vetélkedők:	21
Egyéb rendezvény:	100
Látogatók száma:	639.000

Ott ahol ez a csökkenés a minőség javítását, a kiállítások és más rendezvények tartalmi kimunkálását szolgálta, helyesnek mondható.

A következőkben a Muzeumi Hónap rendezvényei közül az időszaki és vándorkiállítások, előadások és a vetélkedők problémájával kívánok foglalkozni, mint olyan kérdésekkel, amelyek az 1965. évi Muzeumi Hónap idején pozitív illetve negatív vonatkozásaik miatt hangsúlyozottabban előtérbe kerültek.

Általános tapasztalat ma már, hogy azoknak a kiállításoknak van közönség-sikere, amelyek a szemléltetésen túl többet adnak a látogatóknak. A zenei, irodalmi bemutatóval illusztrált kiállítás, az ismeretterjesztő eszközök összekapcsolása, egy témán belül sokoldalubb ismereteket közöl. Példáit ezeknek számos helyen láttuk 1965-ben a vidéki muzeumokban és Budapesten is.

A muzeumok tudományos igényvel előkészített kiállításai szoros kapcsolatot teremthetnek az éllettel, példázza ezt egy Szolnok megyei esemény. A Tiszazugi Földrajzi Múzeum összeállította az ország egyik legjobb termelészövetkezetének, a tiszaföldvári Lenin termelészövetkezetnek fejlődését bemutató kiállítást, s ezt termelészövetkezeti tapasztalatcsere keretében Karcagon mutatták be. A kiállításon tárlatvezetést a tiszaföldvári tsz. elnök tartott. A tiszaföldvári tsz. tagság autóbussszal Karcagra kirándult tapasztalatcsereére. Az évek óta szorgalmazott termelészövetkezeti kiállítások megfelelő formája ez, különösen akkor ha összekötik olyan eseménnyel, ami az egész tagságot érinti.

Az elmúlt évekhez képest emelkedett a legujabbnakkor foglalkozó kiállítások száma. Több megye a felszabadulási emlékkiállítást egy-két példányban vándoroltatta saját területén. De növekedett a helyi munkásmozgalom, ipartörténet, és más a legujabbnak témaköréből vett kiállítások száma is. Ugy véljük a felszabadulási kiállítások rendezése bizonyos gyakorlatot adott a legujabbnak muzeumi dokumentálására és az érdeklődés is megnövekedett ezek iránt.

Fejlődésnek tekintjük, hogy országos viszonylatban az egyes tudományzajok a kiállítások tematikájában mind arányosabban képviseltetik magukat. Kivétel ez alól csak 1-2 megye, ahol anyagi fedezet hiánya, rossz szervezés következtében a kevés munkával és kevés befektetéssel járó képzőművészeti kiállítások képezik évek óta a Múzeum Hónap programját.

Új színfolttal gazdagodott a vidéki program: a megyei muzeumok aranykincseinek bemutatásával. Az aranyvasárnapok nagy tömegeket hoznak a muzeumokba, sok helyen egy nap alatt több hetes látogatottságot érnek el. Didaktikai szempontból azonban az aranykincsek bemutatása kisebb jelentőségű, mint egy jól felépített, jól megválasztott, a muzeum saját anyagából rendezett időszakos kiállítás.

Keveseltük ezidén az olyan gyűjteménycsoportok kiállítását, melyek ritkán vagy még soha nem kerültek közönség elé. A kiállítások tematikájának megválasztásakor nem veszik mindig figyelembe, hogy mit adhat még a muzeum raktára.

Évente visszatérő panasz, a muzeumi tárgy előadások iránti érdektelenség. Az irányelvekben javasoltuk: csökkentsék az előadások számát, iktassanak be kevésbé szűken értelmezett szakmai jellegű előadásokat, szorgalmazzák az előadásokkal egybekötött tárgybemutatót. A muzeumok többsége igyekezett alkalmazkodni ehhez, ennek ellenére több előadás érdeklődés hiányában elmaradt és jónéhányat 5-10 főnyi közönség előtt tartottak meg. Természetesen nemcsak a témaválasztással van baj, az előadások iránt mutatkozó érdektelenséghez hozzájárul a rossz szervezés, a rossz propaganda is. A közönség érdeklődése is különböző. Egyes megyékben a megyeszékhelyen tartott előadások minimális közönség előtt hangzanak el és a falusi hallgatóság érdeklődőbb. Más megyékben a városi közönség érdeklődése nagyobb. Mindkét helyen a tárgyi anyag kézbeadása, a szemléltetés az ami az előadást legjobban vonzóvá teheti. A meghirdetett előadások között szép számmal szerepeltek helytörténeti-legujabbnak előadások, de érthetetlen, miért nem vették igénybe a LTM. meghirdetett 16 előadását.

A Muzeumi Hónap legjobban sikerült rendezvénye az a 21 vetélkedő volt, amit a megyei és országos muzeumok rendeztek. Ez az a népművelési forma, ami a jövőben leginkább fejleszthető és amely éppen azt a korosztályt hozza közelebb, amelynek eléggé felületes kapcsolatai vannak a muzeumokkal. A 21 vetélkedőt megelőző járási, városi esetleg iskolai vetélkedőkön a diákok százai vettek részt, akik jó anyagismeretről és figyelemreméltó felkészülésről adtak számot. Az elmúlt években sokszor érte vád ezeket a vetélkedőket, hogy a résztvevők gépiesen ismétlik a kiállításon látottakat, a vetélkedőt megelőző lázas muzeumjárás nem kelt és nem hagy maradandó emléket. A pedagógusok tapasztalatai rácsafolnak erre. A muzeumi vetélkedőre való felkészülés gyarapítja a tanulók helytörténeti ismereteit, felkelti érdeklődésüket a muzeumokban művelt tudományszakok iránt, alakítja izlésüket. Nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy az a gyermek aki megszereti a muzeumot, felnőtt korában is barátja lesz.

A Muzeumi Hónap eredményei, kollektívan a muzeumi terület eredményei, de az egyes muzeumok illetve muzeumi szervezetek között nem egyenlő az energiabefektetés. A Muzeumi Hónap formális előkészítése és lebonyolítása még itt-ott elfordul és évek óta azonos helyeken. A megyei tanácsok művelődésügyi osztályai mindinkább magukénak érzik a muzeumok ügyét, de sok esetben csak formális ellenőrzést végeznek. Nem szorgalmazzák mindenütt, hogy a Muzeumi Hónap valóban esemény legyen megyéjükben is.

Sajnálatos tény, de egyes muzeumokon belül sem egyenlő a Muzeumi Hónappal járó terhek megosztása. Több helyen 2-3 munkatárs fáradozásának gyümölcse a rendezvények sikeres lebonyolítása, s nem a kollektíva együttes feladata. S ha már a negatív jelenségeket említjük, említeni kell a Hónap propagandáját is. Ez a tevékenység igen sokrétű. Segíti a sajtó, rádió, televízió, eszköze a plakát, hirdetés és más egyéb olyan tárgyi feltétel, ami bizonyos anyagi megterhelést ró a muzeumokra. Évről évre megújuló probléma, hogy a helyi sajtó és rádió, ezenkívül a MIK Propaganda osztálya által központilag irányított propagandán kívül kevés helyen biztosítanak anyagi fedezetet erre. Nem elég jól összeállítani a programot, megfelelő propaganda nélkül nem lehet eredményeket várni.

A Muzeumi Hónap jövőévi programját jobb előkészítő és szervező munkával kell összeállítani. Szeretnénk ha az eddigi jó eredményeket alapul véve, még sikeresebb Muzeumi Hónapról számolhatnánk be.

Bényi Miklósné

A PÉCS-BARANYAI MUZEUMI HÓNAP 1965. EREDMÉNYEI ÉS TANULSÁGAI

A baranyai muzeumok az immár hagyományossá vált muzeumi hónapot Pécs-Baranyai Muzeumi Hónap néven rendezik meg. Az időpont rögzítése végett a címben esetenként feltüntetjük az évet is. Eszerint az idei muzeumi hónap hivatalos neve nálunk Pécs-Baranyai Muzeumi Hónap 1965 volt. Előljáróban el kell mondanunk, hogy mind Pécsen, mind a megyében a muzeumi hónapot nagy várakozás és ennek megfelelően gondos előkészítés előzi meg. Az idei muzeumi hónap előkészítésével már 1964. novemberében kezdtünk foglalkozni. Ez a korai előkészület mindjárt nyújt egy, a későbbiekben feltétlenül hasznosítható tapasztalatot, azt tudniillik, hogy nem szabad tulságosan korán elkezdni a hasonló rendezvények előkészítését, mert sem intézmények, sem magánszemélyek ilyen hosszú távra nem tudják magukat lekötöni, csak általánosságban adhatnak ígéreteket is. A korai előkészületeknek a későbbiek során mutatkoznak aztán a hátrányai, amikor a régen felkért előadó elfelejti vállalását, külföldi utra megy, vagy egy-egy kiállítás elkészítése abbamarad, megreked a „betervezésnél”.

Annak ellenére, hogy a Pécs-Baranyai Muzeumi Hónap 1965-öt ilyen korán kezdtük el előkészíteni, nagy erőfeszítésekkel elértük, hogy az első elgondoláshoz, programhoz viszonyítva alig változott programmal sikerült rendezvénysorozatunkat lebonyolítani. Mindössze három előadás maradt el; az eredeti tervhez viszonyítva pedig egy előadással többet tartottunk. Az ugynevezett „egyéb rendezvények” közül egyetlen egy maradt el, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Intézetének Tormás községben tervezett helytörténeti-néprajzi kutatótábora. Ebben az esetben is elmondhatjuk, hogy nem a muzeum részéről került fel hiányosság.

A muzeumi hónap tervszerinti megrendezésében és az alább ismerttetendő eredményekben nagy része volt a Baranya megyei Tanács és az érintett városi, közéleti tanácsok gondoskodásának, sokirányú támogatásának. De a kedvező időjárásnak is, amiről külön kell beszélni. Az időjárás Baranya megye települési viszonyai esetében különösen fontos körülmény hasonló rendezvénysorozatok eredményessége szempontjából. Esős időben Pécs utcái is alig járhatók, a megye kis falvait pedig sok esetben alig lehet megközelíteni. Szerencsére, az idei október verőfényes, száraz, utónyár jellegű időszak volt. Mindenféleképpen megkönnyítette a szervezés és a rendezés munkáját. Bár kétségtelen - és ezzel is számolni kell - hogy bizonyos mezőgazdasági munkák elhuzódása miatt éppen ez a kedvező időjárás volt rossz egynémely esetben, főleg falusi rendezvényeinknél. Ugy véljük, hogy ennél a kérdésnél kell kitérnünk a muzeumi hónap megrendezésének időpontjára. Véleményünk szerint az október hónap megfelelő. Jelképes időpont is ez, ekkor indulnak a népművelési évad rendezvényei is. Jelképes évkezdés ez, amihez a muzeumi hónap csatlakozhat, hangsúlyt adva az egész népművelési kezdésnek. Szerencsésen épülhet így be szervezetenként is a muzeumi hónap egy-egy város, illetőleg megye népművelési rendszerébe. Baranyában legalábbis ilyen tapasztalataink vannak és úgy véljük, hogy nem hiábavaló, ha erre a szempontokra általánosságban is felhívjuk a figyelmet.

Az előkészítés munkája közül egyik leglényegesebb volt a propaganda. Ez talán ezuttal túl jól is sikerült. A Dunántúli Napló a mindennap közölt, esetenként nem is egy, muzeumi cikkek miatt kezdett unalmassá válni október folyamán és sokan tréfásan bár, de nem minden kritikai szándék nélkül, „muzeumi híradónak” kezdték hívni ezt az ujságot. Ezek a cikkek, közlemények, riportok az egész hónap alatt ébren tartották a közönség érdeklődését. Nemcsak közönségszervező szempontból volt nagy jelentőségük, hanem az érintett problémák nagyobb elmélyítése, mondhatni tudományos feltárása, közreadása területén is. A Dunántúli Naplóban megjelent közlemények közül külön figyelmet érdemelt a szeptember 30-án közölt beköszöntő vezércikk, két riport; az egyik az éppen akkor is folyó pécsváradai ásatásokról, a másik a mohácsi múzeum új, állandó kiállításának rendezéséről. A muzeumi hónap keretében rendezett Műemléki Hét hat napján a Dunántúli Napló egy-egy kevésbé ismert pécsi, illetőleg baranyai műemléket ismerttetett, a múzeum munkatársainak tollából, egy-egy képpel. Ezeknek a kis cikkeknek - a tavalyiakhoz hasonlóan - igen nagy olvasótáboruk volt. Lemérhetően beszéltek róla Pécsen az emberek és olvasásuk nyomán sok észrevétel, ötlet jutott el a múzeumhoz, a műemléki szervekhez. Hasonló aktivitással vette ki részét a Pécs-Baranyai Muzeumi Hónap 1965. propagálásából a Pécsi Rádió is. A különböző hírek, közlemények, interjúk mellett itt is a Műemléki Hét napjain elhangzott rövid előadásokat kell kiemelni. Ezeket a múzeum egy-egy munkatársa tartotta Pécs és Baranya valamelyik ugyancsak kevésbé ismert műemlékéről. Ezeknek a kis előadásoknak is, mondhatni, állandó közönsége alakult ki. A Magyar Távirati Iroda pécsi kirendeltsége igen sok hiranyagot közvetített az országos orgánumok felé, aminek eredményeként az országos lapokban is, illetve a Rádióban, sőt a Televízióban is megfelelő mennyiségű anyag került publikálásra muzeumi hónapunkról.

A központilag tervezett és kiragasztatott falragasz mellé mindössze egy kisméretű falragaszt készítettünk. Ez a nagy példányszámban készült kisméretű falragasz azonban mindenütt, sorozatban volt látható Pécsen és a megye helységeiben. Külön falragaszt csináltattunk a muzeumi hónapot bezáró rendezvényhez, a mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum megnyitására. Leglényegesebb saját készítésű propagandaanyagunk a meghívó-műsorfüzet volt. Ezt a tavalyival azonos méretben és kivitelben készítettük. Sajnos, a papír minősége nem volt olyan jó ezuttal, mint tavaly. Ez a meghívó-műsorfüzet bizonyos hagyományos tagoltságban minden, a muzeumi hónappal kapcsolatos eseményről tájékoztatta a közönséget. Lényeges része volt a bevezető. A bevezető tavaly is egy központi gondolatra hívta fel a figyelmet, ami köré, ha olykor-olykor lazán is, csoportosultak az egyes rendezvények. Ez a központi gondolat tavaly a pécsi Janus Pannonius Múzeum fennállásának 60. évfordulója volt. Ebből az alkalomból idéztük mottóként a bevezető elején a Pécsi Városi Múzeum 1904. október 27-iki megnyitásáról szóló Emléklapok néhány emlékeztető szavát: „...virágozzék tehát s fejlődjék nagygyá a Pécs városi múzeum, váljék ezen vidék kulturális és gazdasági érdekeinek hathatós eszközévé, a közönség állandó, szeretetteljes érdeklődése kísérelje működését, ne legyen se Pécsen, se Baranyában ember, aki azt magáénak ne vallja”. Ennek a mottónak a fényében mutatott rá a jubileum kapcsán a bevezető további része és az egész muzeumi hónap több rendezvénye arra, hogy a pécsi múzeum az eltelt hat

évtized alatt sokat fejlődött, nagyot lépett előre; megyénk, sőt annak határain túl is számontartott, „magáénak vallott” muzeummá nőtte ki magát. Kitészett mind a bevezetőből, mind a bevezető mögött felsorakoztatott programból, hogy a Janus Pannonius Múzeum hazánk legnagyobb vidéki muzeuma, a Baranya megyei muzeumok központja, s mint ilyen rendezi meg a muzeumi hónapot, talán most gazdagabb programmal, mint máskor s talán eredményesebb eszközökkel, mint előzőleg. Leszögezte a bevezetés, hogy figyelmünket ezuttal a népművelés felé fordítjuk; munkánkkal a széles néprétegek kulturális ellátottságát akarjuk fokozni. Az ideai műsorfüzet is hasonlóan koncentrált volt, a bevezető fölé mottóul Bartók Béla szavai kerültek: „Az én igazi vezéreszmém a népek testvérré válásának eszméje, a testvérré válásé, minden háborúság és minden viszály ellenére”. Ezek a nemes szavak jóval tulmutattak a tavalyi mottó célkitűzésein és szépen jelképezték ezévi muzeumi hónapunk célját. Erről a bevezető azt mondta, hogy az idén a múltévi eredményekre támaszkodva „tovább kívánjuk fejleszteni a muzeumi hónapot; mégpedig a sajátos, csak a muzeumok számára adott népművelési formák irányába”. Ezzel a sajátos muzeumi népműveléssel próbáltuk szolgálni mostmár a kulturális ellátottság fokozásán túl a népek nagy ügyét, a békét is. Ezért jelentkeztek ezévi programunkban hangsúlyal a kiállítások és az emlékezések, illetőleg e kettő összekapcsolása. Kiállításokkal kívántunk emlékezni népünk nagy fiára, Bartók Bélára, halála 20., a Kalevalára, a finnek hatalmas költői alkotására, megjelenése 130. és kongeniális fordítója, az egykori pécsi diák, Vikár Béla folklórkutató halálának 20., valamint Baksay Sándorra, a baranyai táj és ember nagy ismertetőjére, halála 50. évfordulója alkalmából, úgy, hogy emlékezésünk a népek nagy ügyét, „a testvérré válást”, a békét szolgálja. Az ideai meghívó-műsorfüzet többi része, a voltaképpeni program e köré az elgondolás köré csoportosult, e mögé zárkózott fel.

Az elmúlt esztendőben muzeumi hónapunk során valamivel több, mint 71.000 embert mozgattunk meg. Ezt a számot úgy gondoltuk, nagyon nehéz telteljesíteni, mert számos korlát lehetetlenné teszi a még sokoldalubb muzeumi hónap megrendezését. Jelentősen nem is sikerült felülmulni a múlt év számszerű eredményét. Mindössze három - három és félezer emberrel több vett részt idén október folyamán a muzeumi hónap különböző alkalmain. A tavalyi eredményeket azonban mégis tulszárnyaltuk s ezt nem az ideai jobb előkészítésnek tulajdonítjuk, hanem a múlt év jó munkájának.

Itt, ennél a mozzanatnál érdemes kitérni arra, hogy az előző munka minőségét az új munka eredményessége szempontjából elemezzük. Minden, de különösen a népművelési munka viszonylatában igen fontos, hogy az előző és a mostani, a régi és az új tevékenység között szerves kapcsolat legyen, bizonyos fokozatosság. A didaktika elvei is megkövetelik, hogy az új a régi eredményeit fejlesztve épüljön. A gyakorlatban ez úgy fest, hogy új előadásaink csak akkor lesznek látogatottak, eredményesek, ha a régebbiek minőségileg jók voltak, adtak valamit a hallgatóknak; nem érezték azt, hogy feleslegesen töltötték el egy-két órát az előadás meghallgatásával. Általános törvény az, hogy ahol egyszer, egy bizonyos rendezvényben csalódott a közönség, akár technikai, akár eszmei vonatkozásban, ott egy újabb rendezvényt sokszoros erőfeszítéssel sem lehet megrendezni, ered-

ményeket elérni. Éppen ezért tanácsos csak olyan rendezvényeket tervbevenni és csak olyanoknak a szervezésébe belefogni, amelyeket tényleg meg tudunk tartani, amelyek minőségileg is megfelelőek lesznek, mintsem gazdag programot készíteni, sok rendezvényt előkészíteni, amelyekből azonban csak néhány valósul meg, vagy ha meg is valósulnak a megtervezett rendezvények, azok minősége ellen kifogások merülhetnek fel. A keveset markolj, de jól! elve a muzeumi népművelési munkában is igen fontos jelentőséggel bír.

Az idei muzeumi hónap keretében három állandó kiállítást rendeztünk és nyitottunk meg. Október 16-án Tormáson felavattuk a falumuzeum épületét és megnyitottuk benne a Tormás népelete és története című állandó kiállítást. A Községi Tanács, a Megyei Tanács támogatásával erre a célra önálló épületet vásárolt. KÖFÁ-ból és társadalmi munkával az épületet kívül-belül tataroztatta, udvarát és környékét rendezte. Ezzel egy falumuzeum megfelelő alapjait teremtette meg. A falumuzeum és az állandó kiállítás anyagát Győrpál Elemér, ottani volt igazgatótanító helybéli néprajzi gyűjteménye adta. A falumuzeum létrehozását és kiállításának megnyitását megelőzően az egész anyagot leltároztuk, kartonáltuk és bizonyos elemi konzerváló eljárásnak is alávetettük. Ezáltal egy mintaszerűnek tekinthető falumuzeumi gyűjteményt alakítottunk ki. Meg kell itt jegyezni, hogy Baranya megyében egyetlen hivatalosan elismert, működési engedéllyel ellátott falumuzeum, helyi gyűjtemény sincsen. Az itt is tapasztalható sok kezdeményezés, próbálgatás elé példának szántuk Tormást, ahol maximálisan lehetett a szükséges előfeltételeket biztosítani. Már magát az előkészítő munkálatokat is a község lakosságának hihetetlen érdeklődése kísérte. Ez fokozódva mutatkozott meg okt. 16-án, amikor a megye vezetői Palkó Sándor, a Megyei Tanács VB. elnöke vezetésével megjelentek a községben és résztvettek a muzeumavató ünnepségen, muzeumi falunapon. Ugyanis az épületavatáshoz és kiállításnyitáshoz több más rendezvény is kapcsolódott. Itt és ekkor rendeztük meg a Baranya megyei honismereti szakkörvezetők találkozóját. A találkozó programja a Baranya megyei falumuzeumok és helyi gyűjtemények kérdéseinek tisztázása volt. Az ankét beszédesen mutatott rá a kevéssel hamarabb megnyitott tormási falumuzeumra, épületére, kiállítására, raktárára, nyilvántartásaira és egyéb körülményeire, mint például, követelményre. Este a pécsi, országoshírű Mecsek Együttes részvételével népművészeti estet rendeztünk a falu kulturotthonában. Délután, az esti előadás előkészítéseként pedig ifjúsági előadás volt. Ez a három rendezvény az egész napot kitöltötte Tormáson és a muzeumi hónap e rendezvényét az egész falu közügyévé tette. Elannyira közügyévé, hogy ez a kis község, a résztvevőknek 90 terítékes ebédet és 80 terítékes vacsorát adott és a másnapra tervezett bucsut egy héttel kitolta.

A tormási muzeumi-falunap megrendezésével, eredményességével kapcsolatosan azt kell megállapítanunk, hogy falvakban a több rendezvényből álló, szoros egységet alkotó, az egész napot igénybe vevő rendezési forma az eredményes és nyomot hagyó. Ezt a formát különben idei muzeumi hónapunk során más esetekben is alkalmaztuk.

Október 24-én került sor Pécsett, a Janus Pannonius Múzeum Néprajzi Osztá-

lyán, az épület alatt huzódó, egyik, erre a célra kiválóan alkalmas pincében a Pécs-baranyai népi szőlészet-borászat című állandó kiállítás megnyitására. Sajnálatosan ennek a kiállításnak az előkészítésébe több hiba csuszott be. A kiállítás rendezőjének betegsége, az épület és a kérdéses pince elhuzódó tatarozása, illetőleg a pince adottságai miatt a tulajdonképpeni rendezés a legutolsó időkre maradt. Ennek ellenére ez a kiállításunk is jól sikerült, igen látogatott volt és szerencsésen egészíti ki már meglévő állandó kiállításainkat.

A muzeumi hónap utolsó napján, október 31-én került sor az egész rendezvénytársaság legkiemelkedőbb eseményére, a mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum új épületének felavatására, és a benne rendezett Képek Mohács történetéből című állandó kiállítás megnyitására. A mohácsi múzeum hosszú ideje tartó méltatlan helyzete szűnt meg ezzel. Baranya megye Tanácsa még a múlt év során megvásárolta muzeumi célra a Mohács, Szerb utca 2. sz. épületet. A mohácsi Városi Tanács is jelentős támogatást adott, hogy megfelelő tervek alapján ezt az épületet időre, muzeumi céloknak megfelelően, saját költségvetésünk terhére átalakíthassuk. A felújítási tervek nagyszerűen sikerültek és a kivitelezést is sikerült - az árvíz ellenére - elvégezni. Ennek eredményeként ma Mohácson modern, a muzeumi céloknak megfelelő épületben színvonalas, nagyon gondos rendezésű kiállítás szolgálja a kultúra ügyét. Bár a jelenlegi helyzet nem minden tekintetben oldja meg a mohácsi múzeum kérdéseit, mégis óriási lépés volt előre és alkalmas kiindulópont a további fejlesztéshez. A kiállítást különben a Múzeumi Ismeretterjesztő Központ Kiállításrendező Osztálya készítette, minden igényt kielégítő módon. A kiállítás megnyitása egybeesett Ete János gondnok bucsuztatásával. Ete János majd négy évtizedes munkájával igen nagy szolgálatokat tett a mohácsi múzeumügynek. Az új épület felavatásának és az új, állandó kiállítás megnyitásának alkalmát felhasználtuk ünnepélyes bucsuztatására is. Együttal bemutattuk a nagyon nagy számú közönségnek a múzeum új vezetőjét is, Sarosács György néprajzszakos muzeológust. Hangsúlyoztuk, hogy milyen nagyjelentőségű ez a nap a mohácsi múzeumügy történetében, hiszen az új épület, az új kiállítás mellé a múzeum történetében először most kap muzeológus szakembert az intézmény.

A mohácsi múzeumnyitást is igyekeztünk a falunap irányába kiszélesíteni. A mohácsi Új Barázda Termelőségvetkezet-ben ugyanekkor termelőségvetkezeti muzeumi napot rendeztünk. A termelőségvetkezeti tagokkal való együttes foglalkozás a megnyitott kiállítás külön, csak a termelőségvetkezeti tagok részére való tárlatvezetéses bemutatása volt.

Az állandó kiállítások mellett hat időszaki kiállítással gazdagítottuk Pécs, illetőleg Baranya megye kiállítási választékát. Az első időszaki kiállítást szeptember 30-án nyitottuk meg. Együttal ez volt az egész muzeumi hónap megnyitása is. Nemzeti kincseink címen ötnapos bemutatót tartottunk, részben saját, de inkább az ország különböző gyűjteményeiből kölcsönkért, kimagaslóan szép, értékes és nagy történelmi nevekhez fűződő tárgyakkól. Ennek az ötnapos bemutatónak múzeumunk történetében példátlan közönségsikere volt. Minthogy a kiállításban semmiféle magasabbrendű szempont sem érvényesült, csupán bemutatásra szorított, a kiállítás óriási látogatottsága nem elégíthet ki bennün-

ket. Hasonló rendezvényeknek csak az lehet a célja és feladata, hogy a muzeumba behívja az érdeklődőket, sok esetben olyanokat is, akik különben nem tennék be oda a lábukat. Bizonyos alacsonyabbrendű igények kielégítése révén akartunk ezzel a kiállítással a muzeumügynek szolgálni. Reméljük, hogy eredményesen.

Október 6-án D. Dille professzor, a Magyar Tudományos Akadémia Bartók Archivumának vezetője, nyitotta meg a Janus Pannonius Múzeum Művészettörténeti Osztályán Bartók Béla emlékkiállításunkat. Bár Bartók Bélának kevés köze volt Pécs városához, mégis jelentős működése pécsi vonatkozásban is, hiszen az itt kibontakozott magasszínvonalu, állandóan fejlődő zenei, általában művészi élet Bartók nyomdokain indult és az ő művészi elveinek, emberi magatartásának valóraváltását, követését szolgálja. Ez magyarázza, hogy Bartók kiállításunk iránt olyan nagy volt az érdeklődés, hogy egyes részeit, melyek önmagukban is kerek, egész kiállítást adtak, két hét múlva át kellett szállítanunk a pécsi Nemzeti Színházba, ahol a Hódolat Bartók Bélának című balettműsorhoz kapcsolódva kiállításra kerültek.

Bartók emlékkiállításunkkal kapcsolatosan megjegyezzük, hogy az emlékkiállítást önmagában nem éreztük eléggé erősnek az általános figyelem felkeltésére. Ezért ebben az esetben is kiszélesítettük a rendezvényt. Az emlékkiállítás megnyitását megelőzően emléktáblát lepleztünk le Bartók Béla egykori hangversenyének helyén, majd pedig a kiállítás megnyitást követően, este, zeneszámokkal illusztrált előadást tartottunk Bartók Béla örökségéről. Ez a három, szorosán összekapcsolódó, egy egész napot kitöltő rendezvényegység aztán alkalmas volt a figyelem felkeltésére, az egész nap mondanivalójának elmélyítésére. Nem közömbös - és mint felhasználható tapasztalatot említjük meg - ha rendezvényeinken általánosan ismert, elismert, kimagasló szakembereket, művészeket szerepeltettünk, mint mi jelen esetben Dr. Ujfalussy József-et. Külön kell szólni arról a nagy lehetőségről is, ami külföldiek szerepeltetésében rejlik.

A Kalevala megjelenésének 130. és nagy fordítója, Vikár Béla halálának 20. évfordulójára emlékezve rendeztük és nyitottuk meg október 10-én a Janus Pannonius Múzeum Néprajzi Osztályán Kalevala-Vikár Béla emlékkiállításunkat. Ez a kiállításunk egyszerű kivitelével, gazdag tartalmával, nagy nevelő erejével elérte, hogy lebontása után Kaposvárra szállítottuk és ott a Rippl-Rónai Múzeum rendezésében bemutattuk. Ennek a kiállításnak a bemutatását is több más rendezvényel kötöttük össze, amelyeken finn előadót szerepeltettünk, emléktáblát lepleztünk le, általában az érdeklődés középpontjába kívántuk állítani az ügyet.

Október 17-én Nagypeterden emlékkiállítással áldoztunk Baranya nagy fia, a Nagypeterden született Baksay Sándor író, műfordító, néprajzkutató emlékének, halála 50. évfordulója alkalmából. A kiállításnyitáson, amelyhez ugyancsak több más rendezvény is járult (emléktáblaleleplezés, előadói est), szinte az egész község résztvett.

Ugyancsak október 17-én nyitottuk meg a komlói muzeumban megrendezett Régi magyar fegyverek című időszak kiállításunkat. Ennek a kiállításnak a megren-

dezésével annak az igénynek akartunk eleget tenni, hogy a komlói muzeum kiállításai változatosabbak legyenek, az ifjuság nagyobb számban látogassa és belekerüljön a muzeumi hónap vérkeringésébe ez a muzeum is. Kiállításunkat azóta is sokan látogatják, célkitűzéseinket sikerült elérni.

Még ugyancsak október 17-én, de már a muzeumi hónap keretében tartott Műemléki Héthez tartozóan, nyitottuk meg Pécsváradon a Baranya műemlékei című időszaki kiállításunkat. A kiállítás a Járási Kulturothton előcsarnokában talált otthonra és olyan nagyszámu látogatóra, amilyent a községben sehol másutt nem tudtunk volna számára biztosítani. Ennek a kiállításnak Pécsváradon való bemutatásával a helyi műemlékvédelem ügyét is kívántuk szolgálni. Ilyen vonatkozásban nem tudjuk az eredményeit még lemérni, de remélhető, hogy a sok, de meglehetősen elhanyagolt állapotban lévő helyi műemlék állapotában beálló remélt változásban kiállításunknak is része lesz.

Az idén csak két vándorkiállítást készítettünk. Ezek a mult évekhez hasonlóan két-két példányban készültek. Bizonyos értelemben a multévi vándorkiállításainkat - melyek azóta is járják a megyét - kiegészítik. A tavalyi Nagy magyar festők című vándorkiállítás kiegészítésére az idén Nagy európai festők címmel készítettünk kiállítást. A multévi Baranya népe című néprajzi kiállítás továbbfejlesztéseként az idén Pécs-Baranya 1945-1965. címmel készítettünk kiállítást. A vándorkiállításokat utraindításuk előtt Pécsett bemutattuk; sajnos, majd teljes érdektelenségtől kísérve. A megye területén a vándorkiállításokat nem mi, hanem a Megyei Tanács Művelődésügyi Osztálya egyik erre illetékes szerve, a Mozgó Művelődési Ház vándoroltatja. Csupán az első kiállításnyitások tartoztak ránk. Az első kiállításnyitások ünnepélyessége, a muzeumi dolgozók részvételével, ezeket a nyitásokat számunkra is jelentősekké tették. Mind a vándorkiállításokat magukat, mindpedig ezeket az ünnepélyes első nyitásokat nagy muzeumi kiállításaink propagálására, a muzeumlátogatás fokozására kívántuk felhasználni. Ezért egyik-másik vándorkiállításunk a nagy állandó kiállítás kicsinyített mása, vagy annak invitativ ismertetése. Éppen mert ilyenek vándorkiállításaink, tettünk szert a továbbiakban meggondolkoztató tapasztalatra. Amíg ugyanis üzemi csoportos látogatások szervezése viszonylag zökkenőmentesen, könnyen ment, addig állami gazdasági, termelőszövetkezeti, általában falusi, csoportos muzeumlátogatást alig sikerült szerveznünk. Igen sok esetben hallottuk elhárító ellenérvként falusi szervező munkánk során, hogy felesleges csoportos látogatással a pécsi nagy kiállításokat felkeresni, mert a községben is bemutatásra került vándorkiállítás annak kicsinyített mása, annak a lényegét adja. Természetesen gyöngye ellenérv ez, de sajnos, mégis ható. Ezért szükséges, hogy vándorkiállításaink úgy legyenek propagálói nagy, állandó kiállításainknak, hogy azoknak ne leegyszerűsített formái, összefoglalásai legyenek, hanem vagy egészen más témájuk, vagy annyira didaktikusak, hogy egyenesen felkeltsék a nagy, állandó kiállítások meglátogatásának igényét.

Legkevésbé voltak sikeresek előadásaink. Nem mintha a multévi előadásaink minőségileg gyengék lettek volna, Általánosan tapasztalható, hogy városokban - így Pécsett is - az előadások iránt erősen megfogyatkozott az érdeklődés.

Azt is tapasztalnunk kell, hogy az érdeklődés felkeltésében vajmi kevés szerepe van a szemléltetésnek. Kétségtelen, hogy az egyébként tartalmas, jól előadott, sokoldaluan szemléltetett előadás is hátrányos helyzetben van a modern tájékoztatás, ismeretközlés, szórakozás számos lehetőségével szemben. Valamivel más a helyzet falun, ahol még napjainkban is eseményszámba megy egy-egy előadás tartása. Hogy a falvakban sem megfelelő előadásaink közönségének száma, annak okát minden esetben valamilyen helyi mulasztásban, szervezési hibában kell keresni. Abból a logikai igazságból kiindulva, hogy az egyes jelenségek nemcsak szoros kapcsolatban állnak egymással, hanem kölcsönös hatással is vannak egymásra, azt is meg kell állapítanunk, hogy a muzeumi dolgozók, az előadásokat tartó muzeológusok körében - nyilván a csekély érdeklődés miatt - az előadások irányába a legnagyobb az ellenállás. Sok esetben nem látják értelmét az előadás megtartásának, sajnálják a beleölt fáradságot, időt. Sajnos, a dolgok természete szerint, ez a huzódozás inkább a falusi előadások irányába nyilvánul meg, ahol viszont éppen nagyobb az érdeklődés, mint a városban.

Egyébként előadásaink tárgyválasztás szempontjából érdekesek, a helyhez és az alkalomhoz méltóak, alkalmazkodók voltak. A tárgyválasztásnál fontos szempont kell, hogy legyen az aktualizálás, mert különben eleve számolni kell bizonyos érdektelenséggel. Külön kell szólnunk előadásaink szemléltetéséről is. Bebizonyosodott ugyanis ezuttal is, hogy muzeumi előadásnál nem a vetítés, illetőleg annak több fajtája a helyes szemléltetési mód, hanem a muzeumok sajátosságának is legjobban megfelelő tárgybemutatás. Nyilvánvaló, hogy a tárgybemutatás sok esetben befolyásolja az előadások tárgyválasztását. Viszont éppen ez teszi az előadásokat valóban muzeumi előadásokká, ez különbözteti meg őket más, általános előadásoktól. Kimagasló tárgyainkról, tárgyegyütteseinkről, illetőleg tárgybemutatásra alkalmas témákról kell előadásokat tartanunk. Egy másik tapasztalat is felmerült ezzel kapcsolatosan. Nevezetesen az a didaktikai követelmény, hogy a tárgybemutatásra alkalmas előadás tárgyát, tehát esetleg egyetlen egy edényt, vagy bármilyen más objektumot, mielőtt tárgyszerűen, az illető muzeumi szaktudomány igényességével és módszerével megismertetnénk a hallgatósággal, a lehető legszélesebb, egyszerű és mindenki számára érthető összefüggéseikben kell bemutatnunk és ennek kapcsán jelentőségét, helyét kijelölnünk mindennapi életünkben. Nagyon érdekes volt ebből a szempontból Janó Ákos előadása a halasi csipkéről. Az előadó néhány bemutatott, a hallgatóknak kézbeadott halasi csipke bemutatásán és a hozzájuk fűzött pár általánosító megjegyzésen keresztül többet adott hallgatóinak, mint az egyébként kifogástalan, aprólékos gondtal kidolgozott előadásában, valamint a hozzá kapcsolódó vetítésben.

A muzeumi hónap ugynevezett „egyéb rendezvényei” közül meg kell említenünk helytörténeti-néprajzi kutatótáborainkat. Dunaszekcsőn már másodszor táborozott a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem Néprajzi Intézete és gyűjtött adatokat egy elkészítendő falumonográfia anyagához. A gyűjtő egyetemi hallgatók forogólódása igen sok vonatkozásban a szorosan vett kutató-gyűjtőmunkán túl is szolgálta mind tavaly, mind az idén a muzeumi célkitűzéseket. Kezdeményezés számba ment az október 20-21-én Pécsen megrendezett országos vidéki restaurátor tapasztalatcsere. Ezt a tapasztalatcserét eleve kezdeményezésnek szántuk.

Tisztában voltunk azzal, hogy ennek az összejövételnek csak a muzeumon belül van jelentősége, ezért arra törekedtünk, hogy a tapasztalatcsere kérdéseit a muzeumon kívüli területre is kivigyük. Nemcsak a restaurátori munka jobb megbecsülését kívántuk ezzel szolgálni, nemcsak a restaurátori munka megjavítását akartuk elősegíteni, hanem a közönségben a muzeumi munka egészéről egészségesebb, szakszerűbb szemléletet kívántunk kialakítani. Ez utóbbinak az eredményeit sem tudjuk még most felmérni, de azt tudjuk, hogy a restaurátorok jól érezték magukat ezen az összejövételen, szívesen cserélték ki tapasztalataikat és kölcsönösen tanultak egymástól.

Általában a muzeumi hónap alatt szokás megrendezni a muzeumbaráti körök közgyűlését, vagy összejövételét. Így van ez nálunk is. A Pécs-Baranyai Muzeumbaráti Kör október 30-án tartotta közgyűlését. A Muzeumbaráti Kör kötetlen, mozgalmi jellegének megfelelően igyekeztünk több irányba a közgyűlés iránt megmutatkozó érdeklődést kiszélesíteni. Ekkor osztottuk ki az országos társadalmi néprajzi gyűjtőpályázat baranyai nyerteseinek jutalmát, valamint ekkor hirdettük ki a Dunántuli Naplóban megjelent, tíz fordulóból álló, muzeumi rejtvenyypályázatunk eredményeit és jutalmaztuk meg az első 25 legtöbb pontot elért pályázót.

Az idén is tartottunk muzeumi vetélkedőt, jóllehet, a televízió nem közvetítette a döntőt, mint tavaly. Ennek ellenére valamivel nagyobb volt az érdeklődés a vetélkedő iránt, mint a múlt évben. Számszerint is többen vettek rajta részt. A muzeumi vetélkedő megrendezésében és lebonyolításában különösen nagy segítséget kaptunk Baranya Megye és Pécs m.j. Város Tanácsainak Művelődésügyi Osztályaitól. Ennek a segítségnek tudható be, hogy a vetélkedő mind a megye, mind pedig a város valamennyi általános- és középiskolájára kiterjesztve került lebonyolításra. A muzeumi rejtvenyypályázat és a vetélkedő igen sok iskolai tanulót hozott csoportosan és egyénileg is különböző kiállításainkra és a muzeumi hónap rendezvényeire. A kiállításlátogatásokkal és a muzeumi hónap különféle rendezvényein való részvételükkel készültek fel a rejtvenyypályázatra, illetőleg a vetélkedőre. Ettől a körülménytől függetlenül is elmondható, hogy idei muzeumi hónapunk különösen gyümölcsöző volt a muzeum és az iskolák kapcsolata terén. Október folyamán kiállításainkat soha nem látott tömegben keresték fel az iskolák. Igen sok esetben tárlatvezetéssel egybekötött látogatáson vettek részt. Reméljük, hogy az esetek többségében nemcsak formális látogatásról volt szó, hanem a muzeum meglátogatása tényleges haszonnal is járt.

Ennél a résznél kell rámutatnunk a muzeumi hónap két veszélyére, melyeknek jelei, ha kismértékben is, de munkánk során megmutatkoztak. Az első veszély a kampányszerűség. Ez mind a muzeum, mind pedig a közönség részéről megmutatkozhat. Helytelen dolog a muzeum részéről mindent a muzeumi hónapra összpontosítani és a muzeumi hónap időtartama alatt négyszer-öttször annyi munkát végezni, mint egyébként. Nyilvánvaló, hogy az ilyen munkavégzés nem lehet minden tekintetben kifogástalan. Káros és a kampányszerűséggel magyarázható az is, hogy a muzeumi hónap előtt közvetlenül és alatta is, minden más, olykor nagyon is fontos muzeumi munkát abbahagyunk a muzeumi hónap kedvéért. Az az egészséges, ha a

muzeumi élet a maga természetes kerékvágásában a muzeumi hónap alatt is rendszeren, zavar nélkül folyik tovább és emellett a rendszer, a mindennap elvégzendő tevékenységünk mellett végezzük el a muzeumi hónap feladatait. Természetesen a muzeumi hónap időszakára eső teendőket lehet és kell is úgy csoportosítani, hogy azok a lehetőségig egybevághjanak a muzeumi hónap sajátos feladataival.

A másik, talán a kampányszerűségnél veszélyesebb baj a formalizmus. Ezt részben már az előzőekben érintettük, de megnyilatkozási formáiról keveset szóltunk. Ez is, akár csak a kampányszerűség, megmutatkozhat a muzeum és a közönség részéről is. A muzeum részéről úgy is jelentkezhet például a formalizmus, hogy a szépen megtervezett, nagyszerűen propagált, gazdag programot nem töltjük meg kellő tartalommal. A legdurvább megnyilatkozási formája az, ha a meghirdetett rendezvényeket nem tartjuk meg, vagy lényegesen értéktelenebbekkel helyettesítjük. Fel kell tételeznünk, hogy minden programot jószándékuan, a végrehajtás óhajával készítünk s éppen ezért a formalizmus hibájába nem is a tervezés, az előkészítés időszakában esünk leginkább, hanem a kivitelezés, a megvalósítás idején. A kivitelezés időszakában megnyilatkozó formalista hibák ellen igen nehéz védekezni. Mindenesetre a körültekintő tervezés, a tervet végrehajtó munkatársak alapos megválasztása, az egyéni adottságok, sajátosságok figyelembevételére elég nagy megelőző védelmet jelentenek, azonban önmagukban nem elégségesek. A formalista hibák kiküszöbölésének kérdése pedagógiai és munkaszervezési kérdés. Munkatársi kollektiva kérdése, olyan munkatársi kollektívát, amelyet bizonyos közös feladatok elvégzésére ki kell nevelni és amely kollektívának a munkáját úgy kell megszervezni, hogy azon belül az egyéni adottságok a lehető legjobban érvényesülhessenek. Minden olyan helyen és esetben, ahol a munkatársi kollektiva nincsen meg, óhatatlan, hogy a munka általában is, de különösen a muzeumi hónapok során formalista hibákba ne essék.

A közönség részéről megnyilvánuló formalizmus esetei közül csak a leggyakoribbra mutatunk rá. Elmult muzeumi hónapunk egyik nagy eredményét tekintve helyesnek véljük, ha éppen a muzeumok és az iskolák kapcsolatában megmutatkozó formalista hibákról szólnunk. Sajnálatosan igen sok iskolai csoportos muzeumlátogatás kétes értékű, mert nem tényleges, hanem csak formális muzeumlátogatás volt. Sokszor tapasztaltuk, hogy a muzeumlátogatást mind a tanulók, mind a nevelők felesleges nyűgnek érzik, csak arra tartják jónak, hogy az időt eltöltsék, és ennek megfelelően minden különösebb előkészítés nélkül, alig figyelve valamire, végigrohannak a kiállításokon. Az ilyen csoportoknál rendszerint nagy fegyelmetlenség is tapasztalható. Jellemző az ilyen csoportokra az is, hogy tárlatvezetést kérnek és így akarják a muzeum minden lehetőségét sajátmaguk kihasználásával értékesíteni. Természetesen az ilyen körülmények között tartott tárlatvezetés nem sok eredménnyel jár, hiszen a tárlatvezető nélkülözi a körülmények ismeretét, nem igen tud kapcsolatot teremteni hallgatói és a mondanivalója között, nem tudja mihez kapcsolja az ismerttetett kiállítás ismeretanyagát, mondanivalóját; légüres térben mozog. Ennek felismerése vezetett bennünket arra, hogy a jövőben az e fajta formalista hibák kiküszöbölése céljából a csoportos látogatást vezető pedagógusok számára előzetesen kiállítás-ismertetőt tartunk.

Összegezve mindent, a Pécs-Baranyai Muzeumi Hónap 1965. szép eredményekkel és hasznos tapasztalatokkal zárult. Ugy érezzük, hogy eredményeink nemcsak a mieink, hanem az egész magyar muzeumügyé, sőt azokat kulturális felemelkedésünk szerves részének, minden kulturális tényező kollektív munkája eredményének tartjuk. Tapasztalatainkat sem kizárólag saját hasznunkra óhajtjuk felhasználni, hanem széles körben ismertetve minden muzeum rendelkezésére bocsátjuk.

Tájékoztatás végett, függelékként, az alábbiakban közöljük a Pécs-Baranyai Muzeumi Hónap 1965. részletes látogatottsági adatait:

I. Állandó kiállítások Pécssett

Természettudományi	1.630	
Régészeti	13.675	
Néprajzi	2.214	
Művészettörténeti (Zsolnay)	9.078	
Modern Magyar Képtár	1.823	
Románkori Kötár	665	
Későrómai sirkamrák	<u>1.209</u>	30.294

II. Állandó kiállítások a megyében

Siklói kiállítás	10.857	
Komlói Múzeum	725	
Szigetvári Zrinyi emlékkiállítás	3.559	
Pécsváradi régészeti kiállítás	950	
Tormás falumúzeum	200	
Sellye muzeumi kiállítás	679	
Mohácsi Múzeum	<u>382</u>	17.352

III. Időszaki kiállítások Pécssett

Nemzeti kincseink bemutató	9.090	
Bartók Béla emlékkiállítás	4.619	
Bartók Béla emlékkiállítás a Nemzeti Színházban	2.320	
Kalevala-Vikár Béla emlékkiállítás	1.069	
Pécs-Baranyai népi szőlészeti-bor.	<u>150</u>	17.248

IV. Vándorkiállítások

Új vándorkiállítások pécsi bemutató	2	
12 vándorkiállítás a megyében	2.280	
Baranya műemlékei Pécsvárad	<u>1.915</u>	4.197

V. Időszaki kiállítások a megyében

Baksay emlékkiállítás, Nagypeterd	170	
Régi magyar fegyverek, Komló	<u>311</u>	481

VI. Emléktábla leleplezések

Bartók Béla, Pécs	500	
Vikár Béla, Pécs	100	
Baksay Sándor, Nagypeterd	<u>250</u>	850

VII. Előadói estek

Kalevala-est, Pécs	57	
Népművészeti est, Tormás (ifjusági és felnőtt)	342	
Baksay emlékest Nagypeterden	<u>140</u>	539

VIII. Előadások

X. 6. Dr. Ujfalussy előadás	300	
X. 6. Dr. Bándi, Szigetvár	65	
X. 6. Mándoki, Siklós	22	
X. 6. Romváry, Mohács	60	
X. 13. Dr. Andrásfalvy, Pécs	25	
X. 13. Vass A., Pécsvárad	36	
X. 13. Kováts V., Szentlőrinc	elmaradt	
X. 13. Dr. Kiss A., Komló	elmaradt	
X. 20. Janó, Pécs	41	
X. 20. Szabó, Sellye	41	
X. 20. Dr. Kiss, Sásd	13	
X. 27. Dr. Dankó, Pécs	8	
X. 27. Jerem E., Szentlőrinc	27	
X. 27. Dr. Kiss, Vajszló	26	
X. 27. Dr. Bándi, Pellérd	70	
X. 27. Zentai (Mándoki helyett), Beremend	13	
X. 27. Szabó, Harkány	<u>elmaradt</u>	747

IX. Egyéb rendezvények

X. 4- 9. Néprajzi Kutatótábor, Dunaszekcső	20	
X. 11-16. Régészeti kutatótábor Dunaszekcső- Pécsvárad	10	
X. 16. Honismereti szakkörvezetői talál- kozó, Tormás	114	
X. 20-21. Országos vidéki restaurátor tapasztalatsere, Pécs	25	
X. 30. A Múzeumbaráti Kör közgyűlése	117	
X. 31. Termelőszövetkezeti Nap, Mohács, Uj Barázda Tsz.	41	
X. 6. Múzeumi családi est, kb.	<u>50</u>	<u>377</u>
		72.085

X. Egyedileg számon nem tartható rendezvények

Múzeumi rejtvénypályázat a Dunántúli Naplóban	109	
Általános és középiskolai vetélkedőben részt- vettek, Pécssett	1.917	
Általános és középiskolai vetélkedőben részt- vettek a megyében	<u>863</u>	<u>2.889</u>
<u>Összesen:</u>		<u>74.974</u>

EGY ERŐTELJESEN FEJLŐDŐ MUZEUMI SZERVEZET EREDMÉNYEI, GONDJAI

A Szabolcs megyei muzeumi szervezet atból a piciny, de erőteljes magból terebélyesedik ki napjainkban, amelyet Jósa András közel 100 éve űltetett el a sivár nyírségi homokon. Áldozatos munkájának továbbfejlesztője volt a nemrég elhunyt néprajztudós, Kiss Lajos. Nem csoda, ha ilyen hagyományok serkentik a ma muzeumi szakembereit, a művelődésügy illetékeseit: fáradozásuk nyomán izmosodik a muzeumok szervezete, egy-két csenevész ága ugyan elkorhad, de újabb életképes hajtások teszik mindinkább erőteljesebbé.

A felszabadulás utáni első években csupán a megyeszékhelynek volt muzeuma, de ma már szinte az egész megyét behálózza a szervezet. Az utóbbi évtizedben jött létre a már tíz esztendő múltára visszatekintő Báthori-muzeum, a kiesvárdai Vármuzeum. A tanácsai kezelésbe adás óta nyitotta meg kapuit a tiszavasvári, a vajai és a vásárosnaményi gyűjtemény. Szinte divattá kezd válni a muzeumok iránti érdeklődés. Itt is, ott is születnek lelkes munkásai, gondozói, kutatói a helytörténeti forrásoknak, a kiveszőfélben lévő tárgyi és szellemi néprajznak, az eke vagy az ásó nyomán véletlenül napvilágra kerülő régészeti tárgyaknak, érméknek. Persze, van olyan jelenség is, hogy hozzá nem értésből néhány leletből is muzeumot akarnak létre hozni, nem is beszélve arról, hogy híjával vannak a többi szükséges feltételeknek: nincs hozzáértő emberük, de megfelelő helyük sem, ahol megbízhatóan tárolhatnák az anyagot, hogy a közönség is láthassa azokat. Ezért kellett alacsonyabb kategóriába sorolni a mátészalkai gyűjteményt, amely - jelenlegi elhelyezésénél fogva - nem szolgálhatja a muzeumlátogatók körének bővítését. Pedig a néprajzi emlékekben gazdag szatmári vidéknek, a Szamoshátnak központi muzeumává nőhetne fel. A három legkeletibb járás ilyenformán fehér folt marad egyelőre a megye térképén.

Lassu - kudarctól, megalapozatlanságtól sem mentes - az emlékszoba-hálózat bővülése, bár hagyományok dolgában ezen a tájon sem nagyon kell a szomszédba menni... Bessenyei, Kölcsey, Móricz, Krudy, Zalka, Benczur..., hogy csak a nagyobbakat említsem! Eddig csupán a Kölcsey- és a Zalka-emlékszoba ügye került tető alá. A szatmárcsekei Kölcsey-emlékszoba megnyitására éppen az idei muzeumi hónapban került sor és a tunyogmatolosi Zalka-szoba is a muzeumi hónap programjának keretében nyílt meg. A legjobb igyekezet mellett sem tudtuk azonban megoldani Nyíregyháza város szülőtte, Krudy emlékeinek önálló elhelyezését. Pedig az író halálának 30. évfordulóján külön emlékszobát kapott az értékes anyag, a helyiség azonban nem bizonyult erre a célra alkalmasnak: a relikviákat vissza kellett telepíteni a Jósa-muzeumba. Röstelkedve kell szólnunk a Móricz-hagyományok ápolásáról is, mert bár sok szép anyag hirdeti az ilyen irányú kutatás eredményeit is, ezeknek az író szülőházában való elhelyezése ma még megoldatlan, mert az épület megvásárlásához szükséges összeget eddig nem sikerült előteremteni.

De nézzük, mi van a muzeumok falain belül! Ha sivár is volt valaha a szabolcsi futóhomok, szegénynek egyáltalán nem nevezhető ez a táj a muzeológia

számára. Ebből csupán izelitőt adnak a neolitikus, a bronz-, réz-, illetve a hunkori leletek, vagy a napkori bronz baltából előkerült 30 grammos aranytárgy stb. De ezt bizonyítják a Beregsurány határában jelenleg is folyó ásatások, amelyek során hozzávetőleg a III-IV. századból származó cserépegető kemencék sorozata került napvilágra.

De a számok is beszédesek:

Év	Tárgyi anyag	Leltározott tárgy
		db
1963	129.662	92.049
1964	145.828	129.142

Természetesen a Jósa András Múzeum dicsekedhet a legnagyobb anyaggal (100.928), de a fiatalabb múzeumok is tekintélyes készlettel rendelkeznek már: Nyirbátornak 21.525, Vásárosnaménynak 10.794 darabból álló gyűjteménye van. Viszonylag szegényebbek: Kisvárdá (6758) és Tiszavasvári (4114), nem számottevő még Vaja ilyen szempontból (304 db).

Természetesen más dolog az, hogyan tudjuk ezt a számra nagy, minőségre is jelentős tárgyi anyagot a népművelés szolgálatába állítani. Elsősorban a kiállítások megrendezésére gondolok. Legmostohább helyzetben van ilyen szempontból a nyiregyházi múzeum, mert kiállító helyiségei egy többszörösen átalakított épületben vannak, amely már életveszélyessé válva alapos megerősítésre szorult. Felújítását ugyan tetemes költséggel elvégeztük, de mégsem jelent végleges, megnyugtató megoldást, mert mindössze 170 m² alapterületű a kiállítási épület, viszont számításaink szerint szerényen is ennek három és félszeresére lenne szükség! Mondanom sem kell, hogy a hosszantartó felújítás tetemes látogató kieséssel is járt.

Eddig kiállító helyiségeink közel fele képzőművészeti kiállítások célját szolgálta, ez még jobban nehezítette a muzeológia más ágainak propagálását célzó kiállítások megrendezését. Ezen a helyzeten segitendő, a jelenlegi tervezés alatt álló kiállítások teljes mértékben birtokba veszik majd az egész épületet - a képzőművészet számára pedig esetenként más intézmény, főleg a megyei művelődési ház nyújt majd otthont. Nincs gondja ilyen szempontból sem Nyirbátornak, sem Vajának, mert előbbi a volt minoritakolostorban, az utóbbi a Vay-kastélyban kapott helyet. Az utóbbi még az anyamúzeum segítségére is tud sietni raktározási gondjai enyhítésében, sőt arra is nyílt lehetőség, hogy falai között két vendégszobát rendezzünk be a zavartalanabb alkotó munkát végző írók, művészek számára.

A tanács és a múzeumügy elgondolásainak szerencsés találkozása a 12.350 lakosu Tiszavasvári helyzete. A gyűjtemény, amely még 1962-ben két kis szobában volt összehalmozva, szinte évről-évre tágítja falait: ma már közel 200 m² területet mondhat magáénak, de csápjait emlékszek formájában a község különböző intézményeibe is nyújtogatja. Így a közeljövő megvalósulás előtt álló terve a

helyi MTH iskolában, a Vasvári Pál-, a községi művelődési otthonban a Pethe Ferenc- és az Alkaloida Vegyészeti Gyárban az alapító Kabay János- emlékszoba be-
rendezése. Ez a gyűjtemény jó példája annak is, hogyan lehet a muzeumbarátok
körét valóban a muzeológia szolgálatába állítani mind a gyűjtő-feldolgozó mun-
ka, mind az intézmény elhelyezési, szállítási gondjainak megoldása szempontjából.
De eredményeikben tükröződik az a muzeumok részéről megnyilvánuló nagyobb
segítőkészség is, amely hozzájárulhat a kisebb muzeumok butorhiányának megoldá-
sához.

Hogy a jó-rossz elhelyezés mellett sem rejtik a muzeumok kincseiket vé-
ka alá, mutatják a látogatottság adatai:

1963. évben	76.793,
1964. évben	94.951 látogató!

Ebben is a megyei muzeum jár az élen. Természetesen hozzásegíti ehhez centrális
elhelyezkedése is (40.480 fő). De a falu is egyre jobban felzárkózik! Nyirbátor-
ban 31.051, Kisvárdán 8425, Vaján 8143, Tiszavasváriban 5160, Vásárosnaményban
1692 érdeklődő fordult meg 1964-ben a muzeum falai között. Fel kell figyelni
Nyirbátorra ilyen szempontból is, ahol egy év alatt szinte megduplázódott a lá-
togatottság...

A muzeum felé fordulást kedvezően befolyásolták a muzeumi hónapok is. 1964
októberében az 55 különböző rendezvényen 20.000 ember fordult meg, tehát az
összes látogatóknak egyötöde! Nem kisebbek az eredmények az idei Muzeumi Hónap-
ban, amikor a már említett újabb emlékszobák megnyitására került sor, megismer-
kedhet a közönség a Tanács hatalom munkáshagyományával, Dési-Huber vagy Radnóti
életművét bemutató kiállítások anyagával, régészeti kiránduláson, muzeumi ve-
télkedőn vehetett részt, előadásokat halgathatott.

A tájközpontokban lévő gyűjtemények mágnesként vonzzák hatókörükbe a kör-
nyék leletanyagát, emléktárgyait, serkentik a gyűjtőmunkára a honismereti szak-
köröket, nevelnek mind több barátot a néprajznak, inspirálnak kutatókat a fel-
szabadulás utáni korszak történeti adatainak feltárására - létrehozva sok-sok
értékes adatot tartalmazó monográfiákat.

De vajon van-e ilyen vonzása a helyi gyűjteményeknek a környék lakosságá-
ra, látogatják-e eléggé a környező falvak? Bár helyel-közzel vannak jó eredmé-
nyek, mint ahogy azt Nyirbátor esetében is tapasztaltuk, legtöbbjükénél még a
megfeszített szervező munka sem hoz kielégítő eredményt, de a muzeummal rendel-
kező községek sem gyakorolnak kellő vonzóerőt, hiszen a városiasodásnak szinte
a legelemibb követelményeivel sem rendelkeznek, műemlékekben is szegények ezek
a központok. Áthidaló megoldás az lenne, ha kisebb kiállításokkal juthatnának
el falumuzeumaink a távolabbi falvakba is - de a vándoroltatáshoz szükséges
anyagiakat eddig nem tudtuk előteremteni, pedig néhány megye ilyen szempontból
is előttünk jár már „koffer-muzeumaik” sikeres vándoroltatásával.

Szólnunk kell szervezetünk eredményes publikációs munkájáról is. Ebből különösen az évkönyveket és a Jósa András füzeteket emelem ki. Évkönyveink 1958 óta jelennek meg rendszeresen - az utóbbi időben a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága támogatásával. Szerzői között - a megye szakemberei mellett - szép számmal találunk országos hírű régészeket, műtörténészeket is. Bár témáik között a régészet mellett teret kap a néprajz, az irodalom- és művészettörténet, úgy érezzük, hogy az egyensúly kissé a régészet javára billen. Ezen segítendő, a jövőben nagyobb teret kell juttatnunk a legújabb korral foglalkozó tudománynak, hiszen még sok feltáratlan területe van munkás- és agrárszocialista mozgalmainknak, de nem utolsó sorban nagy feladat vár kutatóinkra a szocialista ultra tért parasztság életének feltárása terén is. Az évkönyvekben publikált tudományos kutatások egyaránt felkeltik a bel- és külföldi tudományos körök érdeklődését. Mintegy 130 külföldi tudományos intézettel áll szervezetünk csereviszonyban, ami egyre bővül. Ezek között a baráti államok intézményei mellett megtaláljuk szép számmal a tőkés államok tudományos intézeteit is.

Talán azt róhatjuk fel hibájául évkönyveinknek, de főleg a terjesztésnek, hogy a szokásos tisztelet- és cserepéldányok szétesztása után elenyészően csekély az olyan kötetek száma, amelyek a nagyobb tömegek kezébe kerülnek. Sajnos, az eddig megjelent négy évkönyvből még mintegy 80.000 Ft értékű vár értékesítésre! Pedig a takarékosabb pénzgazdálkodás és nem utolsó sorban a muzeumi munka szélesebb rétegekkel való megismertetése is sürgeti, hogy mind a témák kiválasztásában, mind az olvasmányosságban jobban el kell tolódnia az arányoknak a népszerűsítő irodalom felé. Nem bizonyult sokkal szerencsésebbnek terjesztés szempontjából Telepy: Benczur című könyve sem, mert egyharmada szintén eladatlan még - mintegy 36.000 Ft. értékben.

A Jósa András-füzetek az alapítónak igyekeznek leróni kegyeletüket azzal, hogy közzéteszik cikkeit, írásait. Ezekből tárul elénk az a sok-sok muzeumi tapasztalat, amelyet a volt vármegyei főorvos pályafutása alatt szerzett és az akkori sajtóban közzétett, ezzel szinte kilátástalannak látszó küzdelmet folytatva azért a nemes célért, hogy Szabolcsban hiveket toborozzon az ébredező muzeumügynek.

A szélesebbkörű népszerűsítés feladatának megoldását tűzte maga elé a nem régen indult Szabolcs-Szatmári Muzeumi Füzetek-sorozat, amelynek első köteteként a Báthori Gábor a néphagyományban c. írás jelenik majd meg a MIK kiadásában. Egy másik tervezett füzete a megye muzeumait és kiállító helyiségeit mutatná be, amely egy muzeumi idegenforgalmi kalauz szerepét is betöltheti majd. Az egy-két ives füzetek segítségével lehetőség nyílik arra is, hogy szakembereink kisebb lélegzetű dolgozatai is megjelenjenek, ezzel mintegy lehetőséget teremtve a nagyobb érdeklődésre számot tartó témák gyorsabb ütemű publikálására.

Érdekes táj a Nyírség település-történeti szempontból is. Elég, ha az országotól elütő, különleges bokor-tanyákra gondolunk. A beregi és a szamosháti nép még ma is őrzi a mult falusi építkezéseinek érdekes maradványait. Mivel a

mai modernebb építkezési forma egyre jobban betör erre a tájra is - hála az egyre fokozódó jólétnek - pusztulófélben lévő néprajzi emlékeink sürgős megmentésére kell gondolnunk. Ezt a feladatot oldanánk meg a szabadtéri múzeum tervével, amely a Nyíregyháza határában lévő sóstói gyógyfürdő szomszédságában kapna helyet. Erre a célra mintegy hat kh területet biztosít a Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága. További feladat lesz a terület rendezése, majd kezdetét veheti a pusztulásra ítélt, de néprajzilag értéket jelentő objektumok áttelepítése a skanzen területére.

Ez tehát - néhány nagyobb vonásában - a Nyírség, a Bereg, a Szamoshat a múzeumok oldaláról szemlélve. Egy szüntelen növekedésben lévő szervezet, amely szinte máról holnapra nővi ki régi kereteit, mint a rohamosan fejlődő kamasz a ruhát. A tárgyi anyag állandó növekedése, a folyton emelkedő látogatói számok, az újabb gyűjtemények létrehozásának igénye: mind azt mutatják, hogy olyan tája ez az országnak, amely áhítja a kulturát, népe érdeklődéssel lépi már át a múzeumok küszöbét is. Erről a lelkes munkáról nem egyszer hallottunk elismerő szavakat a legilletékesebb helyeken. Talán részben ennek következménye volt az Országos Néprajzi Társulat valamint a Régészeti, Művészettörténeti és Éremtani Társulat elhatározása, hogy Nyíregyházán rendezte meg vándorgyűlését a közelmúltban.

Ugy gondoljuk, megérdemli, hogy hivatalos szerveink kiemelten foglalkozzanak gondjaival, nehézségeivel, de az idegenforgalom is jobban karolhatná fel hazánk legkeletibb tájegységét.

Sánta János

MUZEUMI TANULMÁNYUTON NYUGAT - EURÓPÁBAN

1964. november 16-tól 1965. június 14-ig az UNESCO által Magyarországnak adományozott muzeumi ösztöndíjjal hét hónapot töltöttem Olaszország, Franciaország és Nagybritannia muzeumainak tanulmányozásával. Ebből két-két hónapot tartózkodtam Olaszországban és Franciaországban, három hónapot pedig Nagybritanniában.

Muzeológiai területen az UNESCO az alábbi munkaprogramot írta elő számomra: A múzeumok szervezetének és adminisztratív irányításának tanulmányozása különös tekintettel a történeti múzeumokra; a múzeumok tudományos irányítása; a kiállítások didaktikai és technikai problémái; az időszakos és vándorkiállítások szervezése; tárlatvezetések és előadások a múzeumokban; közönségszolgálat; kapcsolat az iskolákkal, egyetemi hallgatókkal és tanárokkal, a felnőtt oktatás terén kifejtett tevékenység, a tárlatvezetések és az iskolai tantervek összehangolása; a múzeumok publikációi: vezetők, katalógusok, képeslapok; kapcsolat

a sajtóval, televízióval, filmmel és rádióval; a muzeumi raktárak helyzete. Hozzájárult ezenkívül az UNESCO ahhoz, hogy a muzeumokban a római kori anyagot tanulmányozhassam és meglátogathassam mindhárom országban az ebből a korból származó legfontosabb műemlékeket.

Az alábbiakban a fent ismertetett program szempontjait vezérfonalként felhasználva, szeretnék rövid tájékoztatást adni tanulmányutam során a különböző országok muzeumaiban szerzett tapasztalataimról.

Muzeumok szervezete és irányítása.

Olaszországban a muzeumok irányítása a Közoktatásügyi Minisztérium felügyelete alatt áll. A vidéki muzeumok egy része a városi hatóságokhoz tartozik és vannak muzeumi az egyháznak is. Igen nagy muzeumi hálózat tartozik Róma városához, ezeknek központi muzeuma a Museo dei Conservatori. - Az egész ország muzeumi körzeteire van felosztva (Soprintendenza) és a körzeti igazgatók irányítják a hozzájuk tartozó kisebb muzeumokat, gyakorolnak felügyeletet az ásatások és műemlékek felett. Ez a muzeumi szervezet alapján véve eléggé komplikált, mert pl. a nápolyi Nemzeti Muzeumban székelő Soprintendente az összes környező kis muzeumoknak a feje, hozzá tartoznak az ásatások Pompeiben, Herculaneumban és a környéken egyéb helyeken is, de ugyanakkor a nápolyi Nemzeti Muzeumnak külön igazgatója is van. Ezzel szemben Rómában a Galleria d'Arte Moderna igazgatója egyszemélyben az összes olasz modern képtárak Soprintendentéje. Tehát bizonyos szempontból a területi elv érvényesül, más szakterületeken (pl. modern művészet) viszont a szakmai elv érvényesül a felügyelet szempontjából. Érdekes szervezeti formával találkoztam Bolognában, ahol a Museo Civico a városi hatóságokhoz tartozik, de a legszorosabban össze van olvadva az ugyancsak a városhoz tartozó bolognai egyetemmel. A minisztériumban a muzeumok ügyét külön főosztály intézi, és római tartozkodásom alatt alkalmam volt találkozni a muzeumi főosztály vezetőjével, prof. Molajolival, aki egyben az olasz ICOM bizottság elnöke. A muzeumok tudományos dolgozókkal való ellátottsága igen alacsony, ezért a tudományos kutatók igen nagy mértékben meg vannak terhelve különféle munkákkal.

Franciaországban a muzeumi szervezet a Kulturális Ügyek Minisztériumának felügyelete alatt áll. Rendkívül érdekes volt számomra, hogy ez a szervezet szinte teljesen azonos azzal, ami a magyar muzeumok szervezete volt a II. világháború előtt. Ugyanis Franciaországban a Kulturális Ügyek Minisztériumának funkcióit a Francia Nemzeti Muzeumok igazgatója látja el és külön minisztériumi apparátus nincs. (Kb. hasonló volt a helyzet Magyarországon is, ahol a muzeumügyek irányítását a Magyar Nemzeti Muzeum Tanácsa látta el a II. világháború előtt, sőt egészen 1949-ig, bár nálunk volt egy kis létszámú minisztériumi apparátus is.) Az ország körzeteire van felosztva és minden körzetnek a Louvreban megvan a maga előadója. Néhány központi, ún. nemzeti muzeumon kívül (ezek száma kb. 30) a többi muzeum a városi hatóságok felügyelete alá tartozik. A nemzeti muzeumok tudományos személyzetét a Francia Nemzeti Muzeumok igazgatósága

nevezi ki, míg a többiek a városi hatóságok hatáskörébe tartoznak. Ezekben a muzeumokban is megvan a Francia Nemzeti Muzeumok igazgatóságának ellenőrzési joga és új létesítményeikhez a költségek 40 %-ával járulnak hozzá. Ez fontos eszköz arra is, hogy ezekben a muzeumokban a beleszólási jogukat biztosítsák. - A muzeumok tudományos ellátottsága Franciaországban is meglehetősen kevés, mindenhol szakemberhiányra panaszkodtak. A Louvre-ban igen érdekes tapasztalat volt számomra, hogy technikai segédszeméllyel, restaurátorokkal, technikusokkal elég jól el vannak látva.

Nagybritanniában egyes nagy muzeumok, nemzeti muzeumok közvetlenül az állam irányítása alatt állnak. Ilyenek Londonban a British Museum, Victoria és Albert Museum, National Gallery, Tate Gallery, Science Museum stb.; Edinburghban, Cardiff-ban és Belfast-ban Skócia, Wales és Írország nemzeti muzeumai, továbbá a Manx Museum a Man szigeten. A vidéki muzeumok legnagyobb része helyi muzeum, amelyek a városi tanácsok, vagy egyéb szervek felügyelete és irányítása alatt állanak. Vannak továbbá egyetemi muzeumok, amelyek a különböző egyetemek (Glasgow, Oxford, stb.) tanácsainak a felügyelete alatt állanak. Igen számottevők a magángyűjtemények is.

Egyes állami és városi muzeumok közvetlen irányítását a „Trustees” testülete végzi. Ilyen testület működik pl. a British Museumban, a National Galleryben, a Tate Gallery-ben, de nincs pl. ilyen testülete a Victoria és Albert Museumnak. A „Trustees” meghatározott létszámú testület (a Tate Gallery-ben pl. 10 fő), amely lényegében az illető muzeum gazdája. Tagjai között sok volt a laikus, de a közelmúltban ezeket a testületeket átszervezték és a lehetőségekhez képest egyetemi tanárokból, művészekből, stb. állították össze. Tagjait a kormány nevezi ki 7 évre. Egy évi várakozás után bárki újra kinevezhető. Ez a testület dönt a muzeum minden lényeges kérdésében, a gyűjteménygyarapítástól, a kiállításoktól kezdve a személyzeti kérdésekig. Az igazgató a Trustees-nek felelős a muzeumért. Ezek évente több-kevesebb ülést tartanak és itt hozzák döntéseiket. Üléseiken az igazgató is részt vesz, de általában az igazgató nem rendelkezik szavazati joggal. Ez az intézmény hosszú ideig kerékkötője volt az angol muzeumok fejlődésének, sőt bizonyos mértékben még ma is az. Ugyanis tagjai között sok volt a muzeumi, művészeti kérdésekhez nem értő ember, akik pl. sok esetben teljesen ferde irányba vitték a muzeum gyűjteménygyarapítását (nem vásároltak pl. modern művészeti alkotásokat) és az igazgatóknak sok harcot kellett ezek ellen vívni. A legutóbbi átszervezés óta, amely éppen a laikusok kiszorítását célozta, sokat javult a helyzet, bár a mi szemszögünkből nézve az egész intézmény teljesen érthetetlen. (Nem szeretik tulságosan az angol muzeumi emberek sem; a Victoria és Albert Museumban pl. nagyon boldogok, hogy nekik nincs ilyen testületük.)

Az állami muzeumok költségvetését az állam biztosítja, míg a városi muzeumok költségvetésének biztosítása a városi tanácsok feladata. Igen érdekes rendszer az, hogy nagyobb beruházásokra, építkezésekre az állam a városi muzeumoknak is ad hosszulejáratu hiteleket, amelyeket évenként a muzeum költségvetésébe beállított összegekkel törleszteni kell. A muzeumok tudományos dolgozókkal való

ellátottsága Angliában kielégítő. Egyes vidéki muzeumokban nagy a fejlődés e téren (pl. Liverpool-ban ebben az évben 10 új tudományos státust kapott a muzeum). Rendkívül jó az angol muzeumok ellátottsága segédszemélyzet terén, a muzeumokban sok restaurátor, szakmunkás, stb. dolgozik.

Muzeumok tudományos irányítása

Mind a három országban közös tapasztalatom volt az, - ellentétben a magyar muzeumokkal, amelyek jóváhagyott tudományos kutatási terv alapján dolgoznak, - hogy az általam meglátogatott muzeumokban a tudományos munkának ilyen irányú tervezése nincs meg és a kutatók egyéni érdeklődése dönti el, hogy ki milyen tudományos témán dolgozik. Az év végén a tudományos kutatók benyújtják megjelent dolgozataik, könyvek listáját és ebből értesül a muzeum vezetősége arról, hogy az illető milyen tudományos működést fejtett ki az elmúlt évben. Ez annál is érdekesebb, miután a legtöbb nagy muzeumban az előadások, tárlatvezetések számára részletes terveket készítenek egy-egy időszakra, sőt a Victoria és Albert Museumban egy évre előre elkészítik a vándorkiállítások tématervét, amit nyomtatásban is megjelentetnek, de ugyanakkor tudományos kutatási terv egyáltalán nem készül a muzeumokban. Vannak bizonyos tervek, pl. a Louvre-ban öt éves időszakra, ezek azonban elsősorban gazdasági jellegűek, amennyiben az egyes épületek újjáépítési, a kiállítások felépítési terveit tartalmazzák.

Az új kiállítások terveit a muzeumok tudományos dolgozói készítik el az igazgató vezetésével, viszont a kivitelezési tervek általában mindhárom ország nagy muzeumaiban belső építész munkáját képezik. Ez a belső építész természetesen az igazgató, vagy a tudományos munkatársak irányítása alatt dolgozik és azokkal állandóan tanácskozik. Ilyen tapasztalatot szereztem pl. a nápolyi Nemzeti Muzeumban, ahol éppen nagy átrendezési munka folyt, vagy Rómában a Galleria d'Arte Modernában, Parisban, a St.Germain-i kastélyban, ahol új, nagy régészeti kiállítás készült, és akkor állott megnyitás előtt, Angliában többek között a British Muzeumban, a Victoria és Albert Muzeumban, Cardiff-ban a Walesi Nemzeti Muzeumban és Leicesterben, ahol a most megépült új muzeumi épületben éppen rendezés alatt állott az új régészeti kiállítás.

Kiállítások didaktikai és technikai problémái

Ami az olasz muzeumok kiállításainak technikai felépítését illeti, itt találkoztunk sok régi típusú kiállítással, régi vitrinekkel, ugyanakkor más muzeumokban modern környezetben, modern vitrin és világításmegoldással, technikailag igen magas színvonalú kiállítások is vannak. Mellőzve a régi típusú kiállítások felsorolását, az újak közül kiemelem a nápolyi Capo di Monte Muzeum modern kiállításait, a római etruszk muzeum (Villa Giulia) új régészeti kiállítását, az Ostia-i Muzeum régészeti kiállítását, a Veronában lévő Castellvecchio és Milanóban a Castello Sforzesco, Torinóban a Museo Risorgimento-hoz tartozó Museo Contemporanea új kiállításait. Számomra legtanulságosabb volt a veronai Castell-

vecchioban lévő kiállítás, ahol a Castellvecchio épülete kívülről megmaradt eredeti, XIV. századi reneszánsz formájában, viszont belülről az építész az egész épületet alárendelte a modern kiállítási helyiségek követelményeinek. Külön érdeme még ennek a kiállításnak az is, hogy a belső berendezések, a középkori sarkövek keretei, tartóoszlopai stb. feketére festett kovácsolt vasból készültek, amelyek nagyon jól illenek a középkori kastély hangulatához. Egyetlen kifogásom az volt a Castellvecchio építészeti megoldásával szemben, hogy kívülről, az udvar felől kockaalaku kis építményt ragasztottak az oldalához, amely teljesen szervezetlenül csatlakozik az épülethez. Ennek belső terében néhány vitrinben intim kis kiállítást rendeztek az ékszeranyagból.

Didaktikai szempontból egyik legérdekesebb kiállítás Rómában a Museo della Civiltà Romana másolat-kiállítása. Ennek a legnagyobb érdeme az, hogy itt a látogatók, a szakemberek és a laikusok egyaránt minden tudnivalót megkapnak szemléletes, könnyen áttekinthető, térképekkel és magyarázó rajzokkal bőven ellátott kiállítás formájában az egész római birodalomról. Külön élményt jelentenek a látogatók számára a római birodalom egész területén található építészeti emlékek, szobrok, amfiteátrumok, diadalív, hidak, stb. léptékhelyesen elkészített makettjei. Rendkívül tanulságos volt számomra a római etruszk múzeum (Villa Giulia) új régészeti kiállítása, ahol az etruszk régészeti anyagot igyekeznek a közönség számára érthetővé tenni úgy, hogy az eszközöket funkciójukban mutatják be, és a templomromzatokról előkerült szobortöredékek a kiállítási termekben a falakon magasra, érdekes rácskerítésre vannak felerősítve úgy, hogy jelenlegi elhelyezésük eredeti helyzetük illuzióját kelti a látogatókban. Az Ostia-i múzeumban a fehér márványszobrok rendkívül elegánsan és izlésesen vannak megvilágítva, és igen tanulságos a múzeumban lévő római kori falfestmények kis fülkékben való felállításának is. Az aquileiai múzeum üvegeit esti világítás mellett néztem meg és a vitrinvilágítás megoldása rendkívül előnyösen emelte a szép római üvegek összehatását. Ugyancsak esti világítás mellett gyönyörködhettem a Museo Capitolino és a Museo dei Conservatori kiállításában, ahol megvilágítva csodálatosan érvényesültek a falon lévő óriási gobelinek, amelyek napali világítás mellett teljes sötétségben maradnak és élvezhetetlenek a látogatók számára.

Didaktikai szempontból nem tartom szerencsés megoldásnak a különben rendkívül izlésesen megrendezett görög-római szoborkiállítás nagy termét a Museo della Terme-ben, ahol zavaró az, hogy nincsenek külön választva a görög és a római szobrok. (Ezt a hibát egyébként a múzeum igazgatója is világosan látja és a következő átrendezés alkalmával szándékoznak ezt a kérdést megoldani.) Ugyancsak zavaró volt számomra az is, hogy a Villa Borghese-ben antik és modern szobrok keverednek egymással (itt az épületet eredeti állapotában igyekeznek meghagyni).

A franciaországi múzeumok kiállításait illetően (legalábbis az általam meglátogatott kiállításokról) azt mondhatjuk el, hogy viszonylag kevés a technikailag magas színvonalon álló és didaktikai szempontból jelentős kiállítás. A Louvre kiállításai közül kiemelkedik ebből a szempontból a S. Germain-ben meg-

rendezett új régészeti kiállítás, amelyet előkészítés közben volt alkalmam látni. Ennél a kiállításnál először is az érdemel említést, hogy a régi kastély termeit belsőleg a modern kiállítás számára teljesen átépítették, a falakat szürkésbarnára befestett alumínium- és faburkolattal borították. A padlót egyes termekben rézlemezekkel téglalapokra beosztott linoleum, más termekben vastag, puha, szürke, barna vagy piros szőnyeg borítja. A falak díszkrét pasztell-színűek, amelyeket itt-ott színesebb lapok tesznek változatosabbá (ez egyben a terelést is szolgálja). Az ablakok műanyag rolettákkal vannak ellátva; egyes termekben az ablakok teljesen el vannak sötétítve. A vitrinek belülről és alulról vannak megvilágítva fényosóvekkal, amelyeknek fényét a vitrinüveg alsó lapját borító ritka zsákváson szűri meg. Rendkívül előnyös az egyes tárgyak külön reflektorokkal való megvilágítása, amit elsősorban a szoboranyagnál alkalmaztak sikeresen. A kiállítási tárgyak megvilágítására jó példát szolgáltatnak az üvegek, amelyeket a vitrin hátsó üveglapja mögött elhelyezett reflektorok világítanak meg. Ez a megvilágítás azt a hatást kelti az egyébként sötét teremben, mintha ezek a római üvegek egy napsütötte ablakban lennének helyezve. Külön meg kell itt jegyezni azt, hogy a kiállítás vitrinjeit igen elmés szerkezettel lehet kinyitni és biztonságosan bezárni.

A vidéken látott kiállítások közül legsikerültebbnek tartom a Marseille-i kis Dock-muzeumot. Ez a kiállítás egy új lakóház alatt előkerült egykori görög-római kikötő területén „in situ” megtalált és feltárt kikötői létesítményeket és egyéb, a hajózással kapcsolatos leleteket mutatja be. A kis muzeum teljes képet nyújt a görög-római hajózásról, kereskedelmi kapcsolatokról és megeleveníti egy ókori kikötő életét. Kitűnő térképek egészítik ki a kiállítást.

A vidéki kiállítások sorából magasan kiemelkednek a Dijon-i Szépművészeti Múzeum - Bourgogne regionális muzeuma - 70 termet megtöltő kiállításai. (Ez a muzeum régebbi, mint a Louvre.) Az épület a XV. században épült és sok „in situ” meghagyott, ún. történelmi termet találunk benne. A kiállítások legnagyobb része képkiallítás, de van butor (a renaissance-től), kerámia- (a görög-római kerámiától kezdve), fegyver-, grafikai- és szoborkiallítás (a XV. századtól napjainkig). A Képtár anyaga is kb. ezt az időt öleli fel. A Képtárban és szoborkiallításban ki kell emelni egy-egy műtárgynak reflektorokkal való megvilágítását, amelyek egy része a padlóba van süllyesztve és különböző színűek. A „történelmi termék” közül egy XV. századi kápolnát említek meg, amelynek közepén a burgundi hercegi család tagjainak két nagy szarkofágja van elhelyezve és a karratról, ahová a látogatók ugyancsak felmehetnek, kitűnő rálátás nyílik a szarkofágokra. Az épületben található még egy gotikus konyha, körül hat kéménnyel. Ebben a konyhában ökröket sütöttek. Az emeleti gotikus termekben fegyverkiallítás látható.

A vidéki kiállítások között említést érdemel a Bourges-i Múzeum régészeti kiállításának nagy terme, ahol a római építészet elemeit mutatják be igen izléesesen. A látogató kövezett „római” uton lépked és az ut szélén különböző típusú sírkövek, szarkofágok, sírfeliratok vannak felállítva.

A lapidáriumok közül ki kell emelni a Dijon-i Archaeologiai Múzeum és a Marseille-i Chateau Borely lapidáriumát, ahol a kelta-római szobrok mintaszerűen vannak felállítva és az utóbbiban kitűnő kelta oltárrekonstrukció található.

Nagybritanniában volt alkalom a legtöbb technikailag és didaktikailag érdekes kiállítás megtekintésére. Amint láttam, Nagybritanniában a múzeumok és kiállítások jelenleg igen nagy fellendülésben vannak. Nagyon sok múzeumot, kiállítást most építenek át és modernizálnak. Ez áll pl. a British Museumra, ahol - sajnos, a kiállítások jó része zárva volt, átépítés miatt. Alkalom volt itt megnézni a készülő kiállítások terveit, sőt megnézhettem az építés alatt álló termeket is. Amint a tervekől kiderül, igen fontos és lényeges, kiállítási szempontból kedvező változásokat fognak végrehajtani a British Museumban.

A Victoria és Albert Múzeumban rendkívül érdekes tapasztalatom volt, hogy itt a kiállításokban két szempont ütközik össze az épületen belül. A felső emeleten a kiállítások teljesen zsufoltak, szinte minden ki van állítva és a kiállítás egyenlő a tanulmányi raktárral. Ezzel szemben az épület alsó részében válogatott anyagból rendezett kiállítások (Primary Gallery) találhatóak. Ezek sorában igen jó a múzeum kosztümjeit bemutató kiállítás, ahol ezek a kosztümök kronológiai sorrendben vannak kiállítva, a kosztümök mellett egyéb öltözköztartozékok is láthatók és mindenütt a korabeli festők képei illusztrálják a korabeli ruhákat. (Egyébként ugyanezt láttam a Manchester City Art Gallery kosztümgyűjteményében is.)

A vidéki múzeumok közül kiemelem a New Castle-i egyetemi múzeum kitűnő régészeti kiállítását, ahol a kiállítás fő témáját képező Hadrianus-falat kitűnő makettek egész sora mutatja be. Előkészítés közben láthattam a Leicester-i Múzeum új épületében rendezés alatt álló régészeti kiállítást. Ez az épület most épült, egy rómaikori rommező közepén áll és a látogatók a múzeum üvegfalán át kitekinthetnek a római falakra. Bent hatalmas üvegtáblákból felépített vitrinekben helyezik el az anyagot és - ami itt nem tetszett - eléggé elavultnak ható kis figurákat az egyes korszakok emberének illusztrálására.

Annak illusztrálására, hogy hogyan épül fel egy olyan múzeum régészeti kiállítása, ahol igen jelentős római település, legióstábor feküdt, szeretném részletesen ismertetni a Chester-i Grosvenor Múzeum régészeti kiállításának rómaikori termét. Ez a nagy terem felülről a tetőn át kapja a megvilágítást, de az egyes vitrinekben is vannak fénycsövek. A vitrinek a terem négy fala mentén egybe vannak építve és kívülről teljesen be vannak borítva világoskék műanyag lapokkal. Tulajdonképpen a vitrinek a világoskék falba vágott „ablakok”, amelyeket sötétszínű bronz keret övez. Belsejükben a legváltozatosabb megoldásokat találjuk; vagy ferdén állított lapra vannak helyezve a kiállítási tárgyak, vagy műanyag (plexi) polcokra, kockákra, hasábokra, stb. Az egyes vitrinek tematikája a következő:

1. Mindennapi élet. (Üvegek, mécsesek, kisbronzok, zárok, lakatok, mérlegek, stb.).

2. Eszközök, felszerelési tárgyak. (Kanalak, kések, tükrök, tűk, csatok, gyűszűk, cipőmaradványok, ékszerek, stb.)
3. Katonai felszerelések. (Ez előtt a vitrin előtt egy ember nagyságu római legionarius szobor áll, amely teljesen fel van öltöztetve, karddal, lándzsával, pajzsával, sisakkal. A vitrinben csak rajzok láthatók, amelyek nyilak jelzik a különböző ruhadarabokat és fegyvereket, amelyek a katona alakon láthatók.)
4. A legiok szervezete. (Kis alakok mutatják a legionariusokat, a centuriákat, a cohors-katonákat és kis sátrak, amelyek 1 centuriát /80 ember/ jelentenek.)
5. A Chester-i római tábor. (A hely kiválasztása, a tábor helyzete a mai Chester térképén; a tábor rövid története; az amphitheatrum; a polgári település; a temetők; a kőbánya; vízellátás.)
6. A legios-tábor beosztása (Neuss alapján).
7. Építőanyag. (Bélyeges téglák, tetőfedő cserepek, padlótéglák, vízvezetékcsövek, stb.)
8. Az amphitheatrum. (Rövid leírás, a vitrin háttérében az amphitheatrum ásatási alaprajza és kis gipszmodell a vitrinben.)
9. A Holt-i depót. (Edényégető kemencék, kis makettek az egyes kemence típusokról, edények, ásatási fényképek és térkép, amely feltünteti, hogy hogyan szállították innen az árut Chesterbe.)
10. Britannia védelme. (4 térkép, amelyből kettő Britanniát ábrázolja és beszurt gombostűk jelzik az egyes csapattesteket. A másik két térkép a Hadrianus-fal és az Antoninianus-fal táborait mutatja be.)
11. Britannia megszállása. (3 kis térkép a megszállás különböző fázisairól és 1 nagy térkép, melyen nyilak jelzik az egyes csapattestek mozgását.)
12. A Chester-i római tábor diorámája. (A terem központi szekrénye, amelyben a dioráma madártávlatból mutatja be az egész települést, a tábort, az amphitheatrumot, a canabae-t, a temetőket, a kikötőt, hidakat, utakat stb. A vitrin mellett kis rajz, amely jelkulcs a diorámához.)
13. Egy új felirat előkerülése. (Kő, felirattal és felette kis térkép, amelyen piros nyíl mutatja a lelőhelyet.)
14. A római birodalom i.u. 140-ben. (Fából készült, domboru felületű térkép.)
15. A tábor principiája. (Középpütt kis modell, amely bemutatja a principia épületeit. Az ásatási fényképek a mai várostérképbe belehelyezve a principia épületeit.)
16. Egyéb épületek. (Fürdő-épület rekonstrukciója, barak-modell, a tábor keleti kaputornya rekonstruálva. Mellette házrekonstrukció, különböző korabeli épületelemekből összeállítva.)
17. A védőrendszer. (Ásatási fényképek, árok, sánc, falrészletek, tornyok, utak. Színes ásatási metszetrajzok.)
18. A tábor különböző épületei. (Granarium, Kórház, Barakkok, stb.)
19. A legio tisztjei. (Praefectus, tribunusok, centuriok, aquilifer, imaginifer, stb.stb.)
20. Legiok a csatatéren. (Kis színes rajzok és fényképek a Traianus oszlopról.)

21. - 22. Kerámia.

23. Éremverés.

/Az 1-23.-ig felsorolt címek nem a vitrinek főfeliratát jelentik, hanem azt a tárgykört, ami a vitrinben látható.)

Ehhez a teremhez csatlakozik a feliratok nagy terme. A lapidarium igen izléesesen, áttekinthetően van berendezve (itt találhatóak egyébként a legio II adiutrix Britanniában készített sirkövei).

A történeti kiállítások sorából kiemelem a Leeds-i Kirkstall Abbey kis kiállítását, ahol - az apátság történetére vonatkozó kiállítás mellett - a XVIII-XIX. századi Leeds üzletei, műhelyei vannak teljes felszerelésükkel felállítva (fűszerüzlet, patika, órás-, mészáros-, papírüzlet, trafik, stb. stb.). Ezek az interieurok roppant ötletesen vannak megoldva, a falakon korabeli ujságok, illusztrációk egészítik ki az anyagot. - Ugyanitt megnézhettem a Temple Newsam kastélyt, amely szép korabeli interieurokkal van berendezve.

A néprajzi jellegű kiállítások közül megnéztem a Reading-i Museum of English Rural Life kis kiállításait, továbbá Cardiff-ban a Welsh Folk Museum rendkívül érdekes Skansen-jellegű épületeit.

Közönségszolgálat

Olaszország muzeumaiban rengeteg látogató fordul meg. A muzeumok látogatóinak zöme külföldi és belföldi turistákból tevődik össze. A muzeumlátogatók általában spontán mennek el a muzeumba és kevés kezdeményezés történt még abban az irányban, hogy szervezetté tegyék a muzeumlátogatást. Ilyen irányu törekvéssel és jó kezdeményezésekkel a Villa Borghese-ben találkoztam, ahol tervszerűen foglalkoznak az iskolák muzeumi látogatásának a megszervezésével. A felnőttek muzeumi látogatásának a megszervezésében az egyes nagyobb gyárak szakszervezeteivel vették fel a kapcsolatot és ezek szerveznek látogató csoportokat a muzeum számára. Az iskolás és felnőtt csoportoknak előadásokat és tárlatvezetéseket tartanak. A Museo Capitolinoban és a Museo dei Conservatori-ban minden vasárnap rendszeresen tartanak tárlatvezetéseket. Ezeket nem a muzeum állományába tartozók végzik, hanem egyetemi hallgatók, akik ezért díjazást kapnak. Rendszeresen tartanak a muzeumokban előadásokat is.

A muzeumok és az egyetemi hallgatók közötti kapcsolat jó példáját láttam a Galleria d'Arte Moderna-ban, ahol tervszerű munkával modern művészeti könyvtárat építettek ki és a muzeum vezetősége odacsalogatta a modern művészettel foglalkozó egyetemi hallgatókat, akik azután rendszeres látogatói lettek a Galleria d'Arte Moderna-nak. Ugyanitt láttam azt is, hogy a Galleria igen tervszerű előadásos propagandát folytat, éves előadási programot állít össze, az egyes előadások szövegét megjelenteti és ezek a muzeum elárusító pultján bárki számára megvásárolhatók.

Az olasz muzeumok minden évben muzeumi hetet rendeznek, amelyre időszaki kiállításokkal, előadásokkal stb. készülnek fel.

A muzeum és az egyetem közötti jó kapcsolatra kitűnő példát szolgáltat a bolognai egyetem régészeti fakultása és a Museo Civico viszonya. Itt az egyetemi órákat a muzeumban tartják, a professzorok a muzeumban dolgoznak és az egyetemi hallgatók rendszeresen bejárnak dolgozni a muzeumba. A tárlatvezetéseket is az egyetemi hallgatók látják el.

Összefoglalva: Olaszországban azt állapíthattam meg, - az általam meglátogatott muzeumokban - hogy a tervszerű közönség-szervezés az olasz muzeumokban eléggé kezdeti stádiumban van, amire mutat pl. az is, hogy egyetlen általam meglátogatott olasz muzeumban sem talákoztam olyan szervezettel, amely közönség-szervezési munkával foglalkoznék.

Franciaország muzeumaiban ezen a téren a kép kedvezőbb volt. Ez a megállapítás elsősorban a Louvre-ban szerzett tapasztalataimra épül fel. A Louvre-ban ugyanis egy hatalmas osztály foglalkozik a közönség-szervezési munkával. Az osztály elsősorban az iskolák muzeumi látogatásának a megszervezésében, de a felnőtt látogatócsoportok megszervezésében is jó eredményeket ért el az utóbbi években. Itt külön előadója van az egyes iskolatípusoknak, külön az egyetemeknek és a felnőtt látogató csoportoknak. Az így megszervezett csoportok részére a Louvre tárlatvezetői tartanak vezetéseket. Ugyanazzal a látogatócsoporttal mindig azonos előadó foglalkozik, hogy így személyes kapcsolat alakulhasson ki a csoport és a tárlatvezető között. A felnőtt csoportokat egy-egy gyár szak-szervezeti bizottsága szervezi meg, és ezek részére hetenként tartanak előadásokat, tárlatvezetéseket. Előadás után a hallgatók között kérdőíveket osztanak ki, amelyeket ki kell tölteniök, rajzokat kell készíteniök a kiállítások alapján. Megnéztem a közönség-szervezési osztályon a kiállítások, tárlatvezetések tablóját, amely olyan, mint egy üzemben a vezérlőterem fala, különböző színes dugók jelzik a különböző típusú előadásokat és tárlatvezetéseket. Az iskolák részére szervezett tárlatvezetések a legszorosabb kapcsolatban állanak az iskolai tantervekkel, mivel a Louvre által előre megküldött programból választják ki az egyes iskolák a tanulók történeti, művészettörténeti stb. tanulmányaival szorosan összefüggő előadásokat. Ilyen tárlatvezetéseken magam is részt vettem.

A muzeum és a felnőtt látogatócsoportok kapcsolatára érdekes példát tapasztaltam a franciaországi Bourges körzeti muzeumban, ahol a muzeum és a város kulturotthona között igen élénk a kapcsolat, a muzeum igazgatója tagja a kulturotthon irányítását végző tanácsnak. A népszerűsítő előadásokat rendszeresen a kulturotthonban rendezik meg és a különböző szakosztályokban, művészeti csoportokban dolgozó fiatalok közül képeznek ki tárlatvezetőket, akik a muzeumban a látogató csoportokat vezetik. A muzeum időszaki kiállításait is rendszeresen a kulturotthonokban rendezik meg.

Igen érdekes kezdeményezéssel talákoztam Párisban a Musée des Arts Decoratifs-ban. Itt ugyanis a muzeum mellett olyan műhelyek működnek, ahol 6-15

éves koru gyermekek - önkéntes jelentkezés alapján - rajzokat, szobrokat készítenek és a legjobb alkotásokból időnként házi kiállításokat rendeznek. A jól felszerelt műhelyben kb. 800 gyermek dolgozik, hetenként két alkalommal. Amint a vezetők elmondották, a gyermekek ezt a munkát nagyon szeretik. Sok tehetséges gyermek gyűlik itt össze, akik közül később többet a különböző művészeti főiskolákra is felvesznek.

A legfejlettebb közönségszervezési munkával az angol muzeumokban találkoztam. Az angol muzeumokban a közönséggel való szervezett foglalkozásnak nagy hagyományai vannak, amire pl. a Leicester-i muzeumot hozhatom fel, ahol a Schools Service Department 40 éve áll fenn. De hasonló osztályok működnek az általam meglátogatott muzeumok közül Cardiff-ban, Manchester-ben, Edinburgh-ban, Birmingham-ban, Liverpool-ban, a londoni muzeumok közül pedig a Victoria és Albert Museumban, a National Gallery-ben, a Tate Gallery-ben és a Science Museumban, stb. Ezekben a muzeumokban ugyancsak találkoztam az iskolákkal való foglalkozásnak azzal a formájával, amelyet a Louvre-ben is tapasztaltam, vagyis ezek a muzeumok is részletes menetrendet dolgoznak ki az iskolák látogatására. Az iskolás csoportok tárlatvezetőt kapnak a kiállításokhoz. Ki van építve az angol muzeumokban a kölcsönzési szolgálat, amennyiben az iskolai oktatáshoz szükséges anyagokat, képeket, modelleket, kerámiát, iparművészeti, régészeti, természettudományi anyagot kikölcsönzik részükre. Ebben számomra az volt az új és meglepő, hogy nemcsak másolatokat, hanem eredeti muzeumi tárgyakat is kölcsön adnak. Igen fontos szerepet játszanak az angol muzeumokban az un. gyermekklubok is. A gyermekek részére a muzeumokban - lehetőleg a szombati tanítási szünet napján - klub-foglalkozásokat rendeznek. A gyermekek rajzokat, festményeket készítenek, természettudományi anyagot tanulmányoznak, stb.

Az angol muzeumok népművelési munkájában igen fontos szerepet töltenek be az előadások. Ezek az előadások vagy muzeumlátogatással vannak egybekötve, vagy pedig a muzeum előadótermében megrendezett délutáni, esti vagy un. lunch-time előadások, amelyeket a déli órákban tartanak. (Esti előadáson résztvettem pl. a Victoria és Albert Museumban.) A muzeumoknak az egyetemi hallgatókkal való kapcsolata igen fejlett Angliában, elsősorban az egyetemekhez tartozó muzeumokban, ahol a hallgatók képzése össze van kötve a muzeumokkal (Oxford, Glasgow, Manchester). De ugyanilyen tapasztalatot szereztem a Victoria és Albert Museumban is, ahová tömegesen járnak be a művészeti főiskolások. Ezekkel a muzeum rendszeresen foglalkozik és ezek állandóan használják a muzeum tanulmányi gyűjteményeit is (pl. textil gyűjtemény).

A vándorkiállítások rendezését a Victoria és Albert Museum-ban a Circulation Department-ben tanulmányoztam. Ez az osztály foglalkozik vándorkiállítások készítésével és mozgatásával Angliában. A Victoria és Albert Museum külön anyaggal rendelkezik a vándorkiállítások készítése céljára, tehát a muzeum törzsanyagát nem mozgatják vidéki kiállításokra. Alkalmam volt tanulmányozni azt a fejlett apparátust, amelyik tudományosan megtervezi és felépíti ezeket a kiállításokat, valamint a különböző műhelyeket, amelyek legyártják a szállításhoz szükséges vitrineket, tablókat, ládákat és a kész vándorkiállításokat a mu-

zeum nagy teherautói szállítják a vidéki muzeumokba. Egész Anglia területe 6 szektorra van felosztva és minden szektornak a Victoria és Albert Museum egy-egy tudományos dolgozója a felelőse. Ez gondoskodik a kiküldött vándorkiállítások mozgatásáról és cseréjéről. Az eredeti anyagból készített vándorkiállításokat csak muzeumok részére kölcsönzik ki, míg a reprodukciókból, fotókból készített kiállításokat iskolák és kulturotthonok részére is. Ilyen vándorkiállításokkal több vidéki muzeumban magam is találkoztam. Pontosabban be van ütemezve az is, hogy 2 évenként bizonyos időre, felújítás céljából, a tárgyakat visszaszállítják a Victoria és Albert Museum-ba. Érdekes volt megfigyelni azt is, hogy pl. a British Museum ilyen apparátussal nem rendelkezik. Ha a British Museum szervez vándorkiállítást, ezt átviszik a Victoria és Albert Museum-ba és ott készítik el a kiállítást. A kész kiállítást utána szintén ez az osztály mozgatja. - A Science Museum-ban most állítottak fel ilyen osztályt és megnézhettem az előkészületben lévő második vándorkiállítást. Vándorkiállítások készítésével és kölcsönzésével - elsősorban iskolák, kulturotthonok és kisebb körzeti muzeumok részére - a nagyobb vidéki muzeumok is foglalkoznak, pl. Leicester, Liverpool, stb. A kikölcsönzött tárgyakhoz magyarázó rajzokat, fényképeket és írott összefoglalót csatolnak, amelyet a tanárok az óravázlatok készítéséhez fel tudnak használni.

A tárlatvezetés legfejlettebb formájával a British Museum-ban, a Parthenon kiállításban találkoztam, ahol a látogatók tranzisztoros magnetofont bérelhetnek.

Külön meg kell emlékezni a muzeumok mellett működő társulatokról, muzeumi baráti körökről. Ilyenek mindhárom országban találhatók, a klasszikus hazájuk azonban Anglia. Tagjai a társadalom legkülönbözőbb rétegeiből kerülnek ki; igen sok közöttük a diák. Minden tag évi tagsági díjat fizet, amely anyagi körülményeikhez mértén progresszív. Angliában nagy cégek, vállalatok is tagjai az ilyen társaságoknak és igen magas tagdíjat fizetnek. A befolyó összegből pl. a londoni Tate Gallery baráti köre minden évben 13.000 Fontot ad a muzeumnak műtárgyvásárlás céljára. A baráti körök tagjai részére a muzeumok előadásokat, filmvetítéseket rendeznek, rendszeresen meghívják őket a kiállítások megnyitására, és egyéb rendezvényekre, amikor a muzeum olyan részeit (műhelyeket, stb.) is bemutatják nekik, amelyek általában a közönség előtt zárva vannak. A különféle társulatok mindhárom országban évkönyveket, kiadványokat is kiadnak saját költségükön.

A muzeumok kiadványai

Mindhárom országban közös tapasztalatom volt az, hogy a muzeumok igen jól el vannak látva magas színvonalu kiállítási vezetőkkel, katalógusokkal, színes reprodukciókkal, képes levelezőlapokkal és színes diapozitívekkel. A vezetők, katalógusok, muzeumi publikációk népszerű, kötérfelrakott formában jelennek meg, de emellett magas tudományos színvonalon állnak, kivitelük igen tetszetős és legnagyobb részük a muzeumi látogatók számára elérhető áron kerül forgalomba. A kiadványokat Olaszországban a Közoktatásügyi Minisztérium költségén az Állami

Kiadó adja ki. A kiadványok fölött a muzeum rendelkezik, a befolyó összegek egy részét jótékony célra fordítják, a másik részét befizetik a Közoktatásügyi Minisztériumnak. Nagybritanniában az állami, illetve a városi muzeumok nagy kiadványkerettel rendelkeznek. Különböző kiadók által jelentetik meg könyveiket, levelezőlapjaikat. A drágább, kevésbé kelendő könyveket csak az olcsóbb, hamar visszatérülő, népszerűsítő kiadványokkal együtt adják át a kiadónak. Igen jó üzlet a képeslevelezőlapok árusítása, mert ezen igen jelentős hasznot szerez a muzeum. A befolyó pénzt újabb kiadványokra, vagy levelezőlapokra fordítják. Külön aláhuzzuk, hogy szinte minden muzeumban színes diapozitívek kaphatók, amelyeket a magyar muzeumokban olyan sajnálatosan nélkülözünk. Igen sok muzeumban, köztük kis muzeumokban is, a látogatók a muzeumi tárgyakról különböző anyagból készített másolatokat is vásárolhatnak.

A muzeumok kapcsolata sajtóval, rádióval, televízióval

A muzeumoknak mindenütt igen jó kapcsolata van a sajtóval, rádióval, televízióval; sok TV és rádióadás hangzik el, elsősorban a kiállításokról, megnyitőről és az új szerzeményekről. Ezeket a kapcsolatokat vagy a muzeum vagy a rádió és TV kezdeményezi. A jó kapcsolat sok helyen személyi kapcsolat függvénye. Párisi tartózkodásom idején igen nagy sajtóvisszhangja volt a Musée des Arts Decoratifs-ben rendezett francia egyházművészeti kiállításnak, amelyet a TV külön adásban mutatott be. Ugyancsak ezt tapasztaltam Londonban a Victoria és Albert Museum-ban rendezett csehszlovák üvegművészeti kiállítás megnyitása alkalmával is. A Victoria és Albert Museum-ban részletesen tájékoztattak arról, hogyan foglalkoznak egy-egy kiállítás megnyitása előtt a sajtóval. Külön sajtóbemutatót rendeznek, a sajtó képviselői részére előre kommunikét készítenek (fényképekkel együtt) és megkérik őket, hogy lehetőleg a kiállítás megnyitásának a napján jelentessék meg cikkeiket.

A muzeumi raktárak helyzete

A muzeumi raktárak helyzetét tanulmányozva ugyanazzal a problémával találkoztam, amely a magyar muzeumokra is jellemző: a helyhiánnyal. Ezen a helyhiányon sok muzeumban beépített vaspolcrendszerrel igyekeznek segíteni. A jobb helykihasználás érdekében több angol muzeumban találkoztam olyan megoldással, hogy a sűrűn egymásmellé állított fémszekrények kinyitás alkalmával sinen eltolhatók. A Victoira és Albert Museum-ban az utóbbi években korszerű, egységes raktári szekrényekbe helyezték a nagy gyűjtemények anyagát (metszetek, nyomtatványok, textil, stb.). A raktárak kiépítése tovább folytatódik. Ugyanitt a textilgyűjtemény jó része tanulmányi raktárként van felállítva és ezek a tanulmányi raktárak szabadon rendelkezésre állanak az oda bejáró művészeti főiskolás hallgatóknak, sőt a muzeum látogatóinak is.

Általában az volt a benyomásom, hogy a raktárak korszerűsítése nem tart lépést a kiállításokkal és ezen a téren még rendkívül sok a tennivaló, hogy

célszerű, könnyen hozzáférhető raktárakat alakítsanak ki az egyes muzeumokban.

A muzeumi raktárakkal kapcsolatban szükséges néhány szót ejteni a muzeumok biztonsági helyzetéről. A Victoria és Albert Museum-ban erről részemre a muzeum intendánsa külön tájékoztatót tartott. Az angol muzeumokat - a National Gallery-ben négy évvel ezelőtt történt lopás (Goya kép) miatt - amint ő mondotta, „börtönként őrzik”. A muzeumok kitűnően el vannak látva teremőr személyzettel, s ezek a teremőrök (általában mindhárom országban) fiatalabb, munkaképes emberek sorából kerülnek ki. Ez a személyzet látja el a muzeumok éjjeli őrzését, valamint a kapuk őrszolgálatát is. Minden teremőrnek a muzeumban olyan területe van, amit vagy teljesen be tud látni, vagy minden két percben végig tud járni. A teremőrök tehát állandóan mozognak a kiállítási térben és leülni nem lehet. Minden szolgálati helyen telefon van, amely egy központi ellenőrző szobában szól. Ebben az ellenőrző szobában az őrök felügyelője és munkatársai teljesítenek szolgálatot. Ha valami baj történt, a személyzet azonnal telefonál az ellenőrző szobába. Ha lopás, törés, stb. történt, az illető teremőr megnyomja a telefon mellett található vészcsengőt, ami működésbe hozza az egész épületben az összes vészcsengőket és a muzeum kapui öt másodperc alatt bezárulnak. Ezenkívül minden ór el van látva sippal, mint a rendőrök és szükség esetén sipszóval is riasztani tudja az őrszemélyzetet. Természetesen az egyes vitrinek külön is el vannak látva mechanikai biztonsági berendezésekkel (fotocella).

A teremőröket, portásokat és éjjeliőröket a felügyelő osztja be munkára. Ez igen régen a muzeumban szolgáló, teljesen megbízható ember. A szolgálati beosztás alapelve az, hogy minden nap, minden ember másféle szolgálatot teljesít, tehát sem a portások, sem a teremőrök nem ugyanazon a helyen teljesítenek állandóan szolgálatot. A felügyelő dönti el azt is, hogy egy-egy este mely időpontban, az épületnek melyik részét fogják érinteni az éjjeliőrök, tehát senki előre nem tudhatja, hogy az éjjeliőrök milyen utvonalon fognak haladni. Az épület különböző részében órák vannak elhelyezve és az éjjeliőröknek ezeket az órákat kell ellenőrző körutjuk során felhuzni. Ezeknek az óráknak azonban az az érdekessége, hogy a kulcs, amelyet az éjjeliőr használ, nem ott helyben, az órában lyukasztja át az ellenőrző szalagot, hanem a központi ellenőrző szobában, ahol a felügyelő abban a pillanatban meg tudja állapítani, hogy az illető az előírt időben átszurta-e a szalagot, vagy sem. Ez tehát biztosítja az azonnali intézkedést. Az éjjeliőrök, akik az épület belsejében teljesítenek szolgálatot, az épületet nem hagyhatják el, az épület külső ajtajaihoz kulcsuk nincs, tehát az ajtót egész éjjel nem nyithatják ki. Az épületen kívül szintén vannak éjjeliőrök, ezeknek sincs a bejárat ajtókhöz kulcsuk, hogy azt éjjel ne tudják kinyitni és ne tudjanak senkit beengedni. Az ellenőrző szobába a kulcsokért a teremőrök nem léphetnek be, hanem dróthálós ablakon át adják ki a megfelelő kulcsokat. A teremőrök szigorúan ellenőrzik a közlekedést napközben is a muzeumban. Az épület különböző részein található bezárt ajtókhöz csak meghatározott teremőrnek van kulcsa, akinél egy jegyzék található, hogy a muzeum dolgozói közül kinek az utasítására nyithatja ki a bezárt ajtót. Egyébként biztonsági ügyekben a rendőrség egyik magasrangú tisztje az angol muzeumok állandó biztonsági tanácsadója, aki rendszeresen tart ellenőrzést a muzeumokban és állandóan

dóan tanácskozik az igazgatókkal biztonsági ügyekben.

Amint a bevezetőben említettem az UNESCO engedélyével lehetőségem nyílt arra is, hogy az egyes országokban ásatásokat és régészeti jellegű műemlékeket nézhessek meg.

Ennek során természetesen megnéztem Róma régészeti nevezetességeit, jártam Ostiában, Pompeiben, Aquileiában, Tarquiniában és Cerveteriben, továbbá megnézhettem azt az etruszk tumulust Firenze határában, ahová korábbi olaszországi tanulmányutam idején nem jutottam el.

Franciaországban a Rhône völgyén végig utazva megnéztem a Dijon közelében fekvő Alesia-ban Vercingetorix székhelyét, a Pont-du-Gard-i híres római vízvezetékét, Arles, Nimes, Orange, S.Remy, Frejus római színházait és amphitheatrumait, Nizza fölött az Alpokban a Tropaeum Augustit, a Baux-de-Provenceban az un. „halott várost”, amely egy középkorban lerombolt város maradványaival azonos és többek között a Párisban feltárt római amphitheatrumot.

Nagybritanniában New Castle-ban meglátogattam a Hadrianus-fal keleti részét és a Corbridge-i római tábornot, megnéztem Chester-ben a nemrég feltárt amphitheatrum, valamint a római tábor folyamatban lévő ásatásait, Scarborough-ban az Északi tenger partján húzódó őrtoronyláncolat egyik tornyának romjait, York közelében egy már korábban feltárt, négy római táborból álló hatalmas kiterjedésű objektumot, St.Albans-ban, Colchester-ben, és a Cardiff közelében található Carleon-i római tábor ásatásait, illetve feltárt épületeit, Bath-ban a szintén épségben fennmaradt melegvízű római fürdő hatalmas épületeit és végül London közepén az egyik lerombolt városnegyed öreg házai közül kihámozott római tábor falait és bástyáit, amelyeket most restaurálnak és itt fogják felépíteni a London Museum hatalmas épületét, amelynek üvegfalán keresztül a látogatók ráláthatnak a római tábor bástyáira.

Egy ilyen hosszú távollét és három ország nagy muzeumainak áttekintése lehetővé teszi azt, hogy bizonyos következtetéseket vonjunk le saját muzeumainkra vonatkozólag. Ezeket a tanulságokat szeretném tehát néhány mondatban röviden összefoglalni.

A mi muzeumaink átlagos színvonala egyáltalán nem marad el a fejlett nyugati államok muzeumai mögött. Ez a megállapítás persze nem zárja ki azt, hogy nincs mit tanulnunk muzeumi téren ezekben az országokban.

A mi budapesti nagy gyűjteményeink tudományos dolgozókkal való ellátottsága jóval felülmúlja ezeknek az országoknak a tudományos kutatókkal való ellátottságát, viszont vidéki muzeumainkban - összehasonlítva elsősorban az angliai muzeumokkal - ilyen szempontból még sok a tennivalónk és el kell érünk azt, hogy vidéken - elsősorban a megyei központokban - megfelelő számú tudományos

kutatóval rendelkezünk minden szakterületen. Restaurálási téren mind személyzet, mind technikai felszereltség szempontjából messze el vagyunk maradva a nyugati országok mögött.

Kiállításstechnikában a magyar muzeumok kiállításainak átlagos színvonala magasabb, azonban a nyugati nagy gyűjtemények új kiállításai modernebbek, mint a mi nagy muzeumaink hasonló kiállításai. Ez a hátrányunk elsősorban a modern vitrinek hiányában, általában kiállításainkban a nemesebb anyagok hiányában (bronz, metszett üveg, nemesfa, stb.), valamint a világítástechnikában mutatkozik meg. Hiányzanak a mi nagy kiállításainkból a szőnyegek és a függönyök is, amelyek a kiállításokat rendkívül emelik. Nyomatékosan alá kell huznunk azonban azt, hogy történeti jellegű kiállításaink eszmei színvonala sokkal magasabb, mint a hasonló nyugati kiállításoké.

Sokkal fejlettebb - ez elsősorban Franciaország egyes muzeumaira és az angol muzeumokra áll - a közönségszervezés munkája, az előadásos propaganda, de leginkább az iskolákkal való szervezett foglalkozás. Ez a munka ezekben a muzeumokban nem a muzeum tudományos kutatóinak vállára nehezedik, hanem külön foglalkozási ágat képez, amit talán azzal a fogalommal tudnánk leginkább körülírni: muzeumi pedagógus. A legsürgősebb szükségünk van tehát arra, hogy a budapesti nagy muzeumokban, azután a megyei centrumokban is létrehozzunk ilyen apparátust, mert ennek a felállításával és a munkának a jó megszervezésével közönségszervezési munkánk sokkal hatékonyabbá válnék és a muzeumok látogatottságát tovább tudnánk emelni.

Müemléki épületeink muzeummá való átalakításánál - az olasz muzeumok példáját követve - sokkal merészebben kell ezekhez hozzányulni és alkalmassá tennünk ezeket az épületeket a modern muzeumok szükségletei céljára. Ez felveti a muzeumi területen belső építészek foglalkoztatásának a szükségességét is.

Sürgős szükségünk van a magyar muzeumok biztonságának tokozottabb megteremtésére, a muzeumok kiállításainak megfelelő létszámú őrszeméllyel való ellátására, a muzeumok éjjeli őrzésének átszervezésére és korszerű technikai biztonsági berendezések alkalmazására.

Fülep Ferenc

„A MUZEUMOK - A KULTURA EGYETEMEI”

(Kiállítások, előadások, filmbemutatók a lengyel muzeumokban)

Testvérlapunk, a két havonta megjelenő lengyel muzeumi hirodó rendszeresen és sokoldaluan tájékoztat a lengyel muzeumügy aktuális kérdéseiről. A nem is kis terjedelmű füzetek tartalmát nagyjából rövidre fogott hírek alkotják,

e sok apró mozaikkocka azonban eléggé jól áttekinthető, mivel tematikus csoportokba, rovatokba rendezik a szerkesztők. Igaz e rövid hírek nagyobb része inkább csak a lengyel muzeológusok érdeklődésére tarthat számot, a fontosabbakról a füzet végén lévő francia nyelvű kivonatokból tájékozódhat a külföldi érdeklődő. A lengyel Híradó ismertetésére majd külön cikkben fogunk visszatérni, nem látszik azonban haszontalannak, ha már itt felsoroljuk az állandó rovatok címeit, minthogy ezek eléggé jól tájékoztatnak a lapban rendszeresen szereplő tárgykörökről. A füzeteket a tudományos munkáról és újabb eredményekről való tájékoztatók vezetik be, de ezenkívül van még egy rovat mely ide is szorosan kapcsolódik: „A muzeumok - mint a kultúra egyetemei” című, mely a fenti jelígtől zászlajára író kulturális mozgalomnak folytatólagos beszámolója. A kiállítások, kiadványok, új szerzemények, népművelési akciók mellett külön rovat foglalkozik a restaurálás kérdéseivel, a konferenciákkal s külön szemle figyeli a muzeumokról és műemlékekről a sajtóban napvilágot látó híreket. A külföldi muzeumügy iránti érdeklődés eleveenségét már az is kifejezi, hogy füzetéről-füzetre két rovatot tudnak a szerkesztők ide vonatkozó tudósításokkal ellátni: egyik a külfölddel való együttműködés szálait tartja szem előtt, másik a külföldi muzeumokról szolgál híradásokkal. Sajnos tény, hogy a magyar muzeumüggyel relative nagyon ritkán találkozunk a sorok közt, bár egy-két hosszabb beszámoló régebbi évfolyamokban jelent volt meg.

A szorosabb értelemben vett - és a fentiek szerint tagolt - hiranyag után a Biuletyn néhány nagyobb lélegzetű beszámolót közöl, s ezek némelyike egy-egy vonatkozásban igen jó áttekintést ad a lengyel muzeológia eredményeiről, jelenlegi állásáról.

Az 1965. 3. számban jelent meg a lengyel kiállításügy áttekintése, elsősorban az 1964. évet tartva szem előtt, de visszatekintéssel a megelőző 5-6 évre is. Az áttekintő beszámoló Stanisław BRZOSTOWSKI-tól, a Muzeumok és Műemlékek Igazgatósága (a mi Főosztályunk megfelelője) muzeumi osztályának vezetőjétől való. A fenti cikk nyomán, rövidre fogva idézzük a lengyelországi kiállítások legfőbb mutatóit.

Előljáróban utalnunk kell arra a tényre, hogy az 1964. év a lengyel muzeológia eddigi történetében kiemelkedő jelentőségű. A 20 éves jubileum, mely országosan megélénkítette a kulturális tevékenységet, ezen belül az új lengyel muzeológiának is, hogy úgy mondjuk, házi ünnepe volt. 1964-ben nem kevesebb mint 15 új muzeum nyílt meg, mindegyik speciális jellegű, s mint ilyen hiányt pótló az ország muzeumi hálózatában (pl. Építéstörténeti Muzeum Wrocław-ban, Régészeti Rezervátum Giecz-ben, Herder Emlékmúzeum Morąg-ban stb.). De még kézzelfoghatóbban mutatja a jubileumi év minden korábinál nagyobb jelentőségét a muzeumok forgalmának 1964 évi adata: 12.802.928 látogató. Ez eddig a legnagyobb a lengyel muzeumügy történetében. Felvetődhet épp ezért, hogy esetleg nem eléggé tükrözi - kissé tágabb jelenre - a tényleges viszonyokat. A megelőző évek adatai sem maradnak azonban messze el: erőteljes fejlődést fejez ki a számsor:

1959:	7.264.000
1960:	8.728.000
1961:	11.018.700
1962:	12.116.100
1963:	10.288.302 és
1964:	12.802.928

A fenti számban bennefoglaltatik a muzeumi tudományos-népszerűsítő előadások, felolvasások és filmvetítések látogatóinak száma is, ami együttesen az 1964. évben kereken 1 millióra rugott, bizonyítva, hogy „A muzeumok - a műveltség egyetemei” jelszó nem üres mottó. Legtöbb látogatót az ideiglenes kiállításokkal vonzottak magukhoz a muzeumok: több mint 9 millió a 12 millióból.

A forgalom adatai mellé hadd sorakoztassuk fel a változó kiállítások, felolvasások és filmelőadások számait - amelyek közelebbről megmutatják, mekkora és milyen fajta munka révén érték el lengyel szaktársaink eredményeiket.

Év	Muzeumok száma	Ideiglenes kiállítások	Vándor kiállítások	Népművelő társaságok	Összes	Előadások	Filmbemutatók
1959	136	351	49	230	630	4.625	1.105
1960	148	395	75	281	751	7.065	3.912
1961	164	399	128	324	851	8.132	4.663
1962	176	458	186	445	1.089	9.046	8.657
1963	183	428	175	435	1.038	7.341	7.734
1964	198	480	160	510	1.150	8.307	11.105

A kiállítások 1964-ben tematikájukat tekintve sokkal szélesebb skálán mozogtak, mint korábban. Lényegében mindegyik muzeumi népművelési szakban fejlődésről tanuskodnak a fenti adatok, csupán a táblázathoz fűzött kommentárból derül ki, hogy a filmbemutatókon belül a népművelő filmek száma nem tartott lépést az általános fejlődéssel, itt a külföldi filmek felhasználása nyújtotta lehetőségekre utal a beszámoló írója.

Érdekes számunkra, hogy hogyan oszlottak meg tematikailag, az egyes tudományágakat tekintve a kiállítások. Mindenekelőtt szembetűnő, hogy a kiállítások között számarányukat tekintve tulsúlyban vannak a művészeti kiállítások. Az 1964. évi 480 ideiglenes kiállításból pl. 230 volt művészeti (szép- és iparművészeti). Második helyen a történeti kiállítások állnak (84 kiállítás), harmadik helyen a néprajziak (40). A néprajzi kiállítások között is tulnyomó arányban szerepelt a népművészet (29 kiállítás a 40-ből). A régészeti kiállítások száma 22 volt az elmúlt évben. Mintegy 20 történeti kiállítás járult hozzá speciálisan a népi Lengyelország 20. évének megünnepléséhez e 20 év eredményeinek, munkájának és eseményeinek felidézésével.

A „BIULETYN INFORMACYJNY Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” nyomán:

Földes László

NÉGY ISMERETLEN MÓRA LEVÉL

A somogyi muzeumok kutatástörténetének anyaggyűjtése során négy, eddig ismeretlen muzeumtörténeti vonatkozású, Móra Ferenc-től származó levelet találtunk a Kaposvári Állami Levéltárban. Mind a négy géppel írott levél az aláírás és a szövegkritikai vizsgálat szerint minden kétséget kizárólag a neves muzeumigazgató-író kezemunkája.

Kronológiai sorrendben e helyen kívánjuk közreadni a leveleket, melyeknek somogyi, muzeumi vonatkozásain túl kulturhistóriai jelentőségük is van.

I.

Az 1907-ben megalakult Somogy megyei Múzeum Egyesület, mely a múlt század végén megszűnt Somogyvármegyei Régészeti és Történeti Társulat munkáját folytatta, önálló épületbe kívánt költözni, és ezügyben a debreceni, aradi, soproni, szegedi, stb. kulturpaloták mintájára önálló épületet, kulturpalotát akart építtetni. A kezdeményezést 1913 júniusában a Somogy megyei Múzeum Egyesület ügyeinek kivizsgálásával Budapestről kiküldött Dr. Fejérpataki László és Dr. Sebestyén Gyula a Somogy megyei Múzeum Egyesület vezetőivel elindított javaslata jelentette, - majd telekhelyet és anyagi támogatást is szereztek a kaposvári Kulturpalotához. Az első világháború megakasztotta a tényleges létesítést, illetve az építkezés megkezdését.

A 20-as években újra szóba került a kaposvári Kulturpalota ügye. 1925-ben az ügy szorgalmazói a megyének szánt dollár-kölcsönből is kaptak támogatást, és az építkezés megindításához a Somogy megyei Múzeum Egyesület is jelentős alaptőkével rendelkezett. (Ez az indulási alap: a beígért dollár-kölcsön, a belügyminiszter által jóváhagyott 70.000 pengő muzeumi alap, beígért 48.000 pengős megyei és 30.000 pengős polgármesteri hozzájárulás volt.) További hitelfedezet biztosítására megkeresték a Vallás és Közoktatásügyi, a Földművelésügyi és a Pénzügyi stb. tárcákat, valamint magánosokat. Ugyanakkor a még csak tervekben lévő Kulturpalota belső berendezése, beosztása és pénzügyi-fenntartási problémáinak megoldásáról is tájékozódni akartak. Ennek során a Somogy megyei Múzeum Egyesület többek között (Kecskemét, Debrecen, Sopron, stb.) Szegedre is írt 1927 tavaszán, ahonnan Móra Ferenc tollából a következő válasz érkezett:

Somogyi-Könyvtár és Városi Múzeum Szeged

291 szám
1927.

Nagytekintetű Elnökség!

101/1927.sz. megkeresésükre tisztelettel tudatom, hogy a szegedi Kulturpalotában a könyvtáron és muzeumon kívül semmiféle más kulturális intézmény nincs elhelyezve még vendégjogon sem. Eredetileg ugyan befogadta az 1896-ban készült

épület a Dugonics-Társaságot, az iskolaszéki irattárat és a Gazdasági Egyesületet is, azonban már öt év múlva valamennyitől megszabadultunk, a város belátta, hogy a könyvtár és muzeum öncélú intézmény, amely a födele alá semmi mást be nem fogadhat a saját érdekei védelme nélkül s azóta nem is történt ilyen irányú kísérlet s most már nem is történhet, mert magunk sem férünk többé s a közel jövőben elkerülhetetlen lesz a második Kulturpalota felépítése, amely kizárólag muzeumi célokat fog szolgálni, míg a könyvtárnak a mai épület marad.

Minden terv képtelenség, a mely a legkülönbözőbb kulturális intézményeket akarja összezsúfolni a könyvtárral és muzeummal s ha a vidéki kulturális intézmények ügye nem volna még mindig res nullius s legalább a muzeumok felügyelőségét restituálnák, hivatalosan tiltakoznánk az ilyen tervek ellen. Nem is szólva arról, hogy a könyvtár és muzeum csak úgy teljesítheti hivatását, ha nem kell zselléreket fogadnia a portájára, csak arra mutatok rá, hogy közbiztonsági és tűzrendészeti tekintetben annyiszor sokszorozódik meg a veszélyeztettség, a hány intézmény osztozik a helyen, természetesen közös felelőséggel, a mit azonban baj esetén senki se vállal.

Azt hiszem, Somogy vármegye közönsége elég áldozatkész arra, hogy kizárólag könyvtárának és muzeumának építsen palotát, a miben természetesen lehet és kell is lennie nagy előadóteremnek, a mely képműkiállítások céljaira is használható. Az, hogy egyelőre a termek egy része üresen marad, ne bántsa a nemes eszme mozgatóit, mert meg vagyok róla győződve, hogy mingyárt az első években akkora lesz a gyarapodás, hogy az első deceniumra már a kibővítésről kell gondoskodni. A saját tapasztalatunkból tudjuk, hogy a közönség érdeklődésének az az alapfeltétele, hogy a muzeumnak saját hajléka legyen. Mihelyest ez megvan, mingyárt fölébred a muzeális kultúra szeretete, mingyárt jelentkeznek az adományozók, a letétek, az örökhatóságok s mingyárt megindulnak a bejelentések a megyeszerte előforduló őstelepekről, a melyek mindaddig veszendőbe mennek, amíg a közönség azt nem látja, hogy van olyan hely, a hol megőrzik a leleteket és kiírják az adományozó nevét. S addig, míg az egész megye szeretete gyors gyarapodáshoz juttatja a gyűjteményeket, inkább maradjon üresen egy-két terem, semhogy idegen intézményeket telepítsenek be, a melyek azután nem akarnak kimenni s utjában maradnak a további fejlődésnek.

A mi költségvetésünk adatait illeti, azok egyelőre aligha lehetnek irányadók egy most alapítandó muzeum részére. Mindazáltal szives kívánságunknak eleget téve tudatom, hogy az 1927. évben a Kulturpalota Szeged város költségvetésében 88.780 pengővel szerepel, a mely összegben 21.312 P-t tesznek a személyi illetmények, 42.937 P-t a dologi kiadások (épületfenntartás, fűtés, világítás), 16.000 P van felvéve a könyvtár gyarapítására és 8.000 P a muzeum fejlesztésére.

Abban a reményben, hogy megtisztelő bizalmuk esetén máskor is bármely irányban rendelkezésükre állhatnak, vagyok

kiváló tisztelettel

Szeged, 1927. július 4.

Móra Ferenc s.k.
igazgató

P.H.

A kaposvári Kulturpalota további sorsához tartozik még röviden, hogy 1928-ban, majd 1929-ben építési tervek is születtek, 1929-ben az épület megtervezésére országos tervpályázatot irtak ki, de a kivitelezést elodázta a beígért dollár-kölcsön, a 70.000 pengős alaptőkéhez kilátásba helyezett megyei és városi támogatás elmaradása. A kaposvári Kulturpalota létesítésének ügye 1933-ban, majd a második világháború előtt még újra felvetődött, de az építkezést a nyugalmas évekig elnapolták. Az infláció során az időközben amugyis meg-megnyírbált építkezési összeg teljesen értékét veszítette, és így a hosszú ideig húzódó kaposvári Kulturpalota, illetve önálló muzeumépület ügye csak kulturhistóriai emlék maradt.

II.

A második levélnek helyi, somogyi vonatkozású előzménye nincs. Jelentőségét a napjainkban megvalósult szakmai továbbképzések egy korai csirájában kell megjelölnünk:

SOMOGYI-KÖNYVTÁR ÉS VÁROSI MUZEUM SZEGED

534 szám
1929

Szeged, 1929. október 12.

Kedves Kollégák!

Valahány vidéki kartárssal alkalmam volt mostanában találkozni, mindnyája egyetértett velem abban minden rábeszélés nélkül, hogy ma a magyar kulturában nincs elgazdátlanodottabb és magára hagyatottabb szakma, mint a miénk, vidéki muzeumi embereké. Bármilyen szívélyes legyen a viszony, amelyben személyileg többé-kevésbé valamennyien vagyunk a pesti muzeumokkal, a Muzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének megszüntetése óta nincs olyan központi szerv, amelynek kötelessége volna bennünket hivatalosan irányítani és támogatni s amelyhez hivatalos jogunk volna kéréseinkkel, panaszainkkal vagy eszméinkkel fordulni. Nincs olyan szakmabeli folyóiratunk amilyen a Könyvtári és Muzeumi Értesítő volt s megszüntek a háború előtt szokásos évi vándorgyűlések is, amik ha másra nem is, arra jók voltak, hogy legalább megismertük egymást. Ma alig tudunk valamit egymásról, abban sem vagyunk biztosak, hol ki van még a régi kollégákból, kik a fiatalok, akiknek volt bátorságuk erre a pályára adni magukat; csak napilapokból értesülünk róla, hogy egyik-másik vidéki muzeum a maga emberiségéből életre kapott, vagy legalább olyan helyzetbe jutott, hogy szimulálni tudja az életet s nagyon sok kollégánk van, aki másfél évtizede nem látta a vidéki testvérintézeteket, - illetve nagyon kevés, akinek módjában volt nagyobb részüket sorra látogatni.

Azt hiszem, kedves kollégáim, mindnyájan tudjátok, hogy ez így van s mindnyájan egyetértetek velem abban, hogy ez nem jól van így s valahogy változtatni kellene rajta, a magyar kultúra érdekében is, meg a magunkéba is. S mivel más segítségre nem számíthatunk, magunknak kell a magunk dolgát kézbe venni s én a mai körülmények közt csak egy célravezető módot tudok. Azt, hogy legalább a régi vándorgyűlések pótlására minden esztendőben egyszer jöjjünk össze lehetőleg

mindnyájan, felváltva másik-másik vidéki muzeumi városban egymás megismerésére és ügyes-bajos dolgaink megbeszélésére. Félreértés ne legyen belőle: nem gondolkodom én alapszabályos szervezkedésre s a magam részéről nem is vagyok barátja semmiféle egyesületesdi-játéknak, mert attól mindnyájunk tapasztalata szerint nem igen várhatunk hasznot. Én csak baráti összejövetelt tervezek, amikor megismertetjük egymást a gyűjteményeinkkel, beszámolunk egymásnak és tanítjuk egymást és elnöki csengő nélkül értünk szót az intézményeink bajairól és a magunk sérelmeiről, amikből van elég. Hogy ha aztán a beszélgetések során kialakul valamilyen lehetősége a sorsunk jobbra fordításának, annál jobb; ha nem jutunk ennyire, legalább kipanaszkodtuk magunkat s megszorítottuk egymás kezét.

Ha egyetértetek velem, kedves kollégák, kegyeskedjete az nekem megírni s nyilatkozatok arra a kérésre is, hogy az első összejövetelt a jövő év májusában Szegeden tartsuk meg, mert így irásos érintkezés útján ebben legkönnyebb megegyezni; itt aztán megállapíthatjuk a további sorrendet. Amennyiben beleegyező választ kapok tőletek, kellő időben elétek terjesztem a szegedi találkozó részleteit is.

Most pedig mindnyájatokat kérlek, bocsássátok meg nekem, közös munkánk egyik legérdemtelenebb részesének, hogy a vidéki muzeális élet veszedelmesen nyugton hagyott kutjába éppen én hajítottam bele a követ. Valakinek el kellett kezdeni s nem a személynek van itt fontossága, hanem a kérdésnek.

Szívbeli köszöntéssel minden jóra
kész szolgátok:

P.H.

Móra Ferenc sk.

III.

A harmadik levél régészeti, s elsősorban helyi kutatástörténeti fontossága.

1931 nyarán Gönczi Ferenc a Somogy megyei Múzeum Egyesület akkori ügyvezető igazgatója a muzeumi nyilvántartási munkák során pontosan akarta datálni a Somogy megyei régészeti lelőhely-kataszterben és a régészeti irodalomban már a múlt század óta ismert Kaposvár-ólaki dűlői lelőhelyet. Ezért Móra Ferencet részletes levéllel kereste meg. Levelében az újabban előkerült őskori leletek aprólékos ismertetése és rajzok alapján a lelőhely pontos abszolút és relatív kronológiai datálását kérte. Móra Ferencről a következő választ kapta:

SOMOgyi-KÖNYVTÁR ÉS VÁROSI MUZEUM SZEGED

514 sz.

Szeged, 1931. november 23.

Igen tisztelt Titkár Uram!

Négy-öt hetes orbánc után indulóban vagyok a megérdemelt szanatóriumba s így szives soraira csak futtában tudok felelni. A faltöredék kora kétséges, - a középkortól le az őskorig, a magam részéről ugy anyagából, mint festéséből inkább középkorinak tartom; igaz, hogy a bichrom festés őskori cserepeken is elő-

fordul, de faltapasztásról eddig nem ismerem. Ez azonban nem jelenti azt, hogy amit eddig nem találtunk, az máshol elő ne fordulhatna; hiszen magam is ásatok olyan meglepő dolgokat, amelyek fölforgatják az eddigi elméleteket s amiket meggyanusítanak, ha nem magam szedném fel őket.

A cserepek mind a neolithikum-ból származnak, vagyis a csiszolt kőkorból, s koruk körülbelül 5000 év; a meandroid diszitisű darabok szerint a kornak végéről valók, amely a mi vidékünkön már rendszeren a rézkorral keveredik.

A cserepekkel egyidős az állatcsont is, csak régészeti értelemben őskori, geológiailag nem „őslény”. Nem diluviális, hanem alluviális, fiatal szarvasmarha koponyatöredéke.

Mivel csontvázakról nem méltóztatott említést tenni, bizonyára nem temetőről, hanem lakóhelyről van szó, erre vall a cserepek töredékvolta s az állatcsonttal való előfordulásuk is. Azt hiszem hamus-gödörök, tűzhelyek nyomai és hulladék-vermek vannak ott. De valószínű, hogy valahol közel lehet a temető is, mert az ősember nem ment messzire a temetkezéssel, - olykor a putrijába temetkezett is. Ami az ó-halmi ősök nemzetiségét illeti, annak a megállapításáról természetesen nem lehet szó. A kőkori rasszokról csak annyit tudunk, hogy már akkor is keverve voltak az u.n. hosszú-fejű elemek a rövidfejűekkel. Minden precízebbnek látszó megállapítás, mint pl. a németeké, akik már a meanderdiszek népében is germánt látnak, ma még merő találgatás. Tömérdek rendszeres ásatás kellene ahhoz, hogy ezeket a kérdéseket meglehetően közelíteni, sajnos, mire odaérnénk, hogy erre is volna pénzünk, akkorára a legtöbb telep és temető elpusztul. Ugyan ahogy ma állunk, lehet, hogy mi még hamarabb.

A cserepek minden esetre megérdemlik a megmentést, addig is, amíg a muzeum egyesületnek egyszer módjában lesz ásatni.

Titkár Uramnak vagyok tisztelettel mindig kész szolgálója:

Móra Ferenc s.k.
igazgató

IV.

A negyedik levél tartalmi része személyes vonatkozású és jelentéktelen: csak annyiban érdekes, hogy Móra Ferenc a Somogy-megyei Muzeum Egyesületnek tájékoztatóként megküldte a Szegedi Somogyi Könyvtár és Városi Muzeum intézményi szabályzatát, valamint Gönczi Ferenc ügyvezető igazgató hogyléte felől érdeklődött.

Mint a levelek tartalmi része is bizonyítja, jelentőségük túlnő a megye területén és méltán tarthat számot muzeumi dolgozók érdeklődésére.

Draveczy Balázs

A HAZAI RÉGÉSZETI KUTATÁSOK UJABB EREDMÉNYEI

(A szegedi harmadik régészeti tudományos ülészek)

Az utóbbi évek tapasztalataira támaszkodva, úgy érzem bátran elmondhatjuk, hogy az évenként megrendezésre kerülő szegedi vitaülések hazai régészeti kutatásunk fejlődése érdekében hézagpótló munkát végeznek. Sok erre mutató jel közül ki kell emelnünk a résztvevők létszámának örvendetes növekedését, a szomszédos országok kutatóinak érdeklődését, s az előadások számának emelkedését.

A Móra Ferenc Múzeum és a József Attila Tudományegyetem Ókortörténeti és Régészeti Intézete 1965. november 17-19. között rendezte meg a szegedi harmadik régészeti tudományos ülészeket. Bálint Alajos megyei muzeumigazgató megnyitó szavai után, Halász Előd dékán, a József Attila Tudományegyetem, Döme Mihály osztályvezető pedig Csongrád Megye Tanácsa nevében üdvözölte a megjelenteket. A vitaülésen több mint 60 szakkutató vett részt, közöttük a vajdasági régészek magyarországi tanulmányuton levő 9 főnyi csoportja is.

A vitaülés témájaként választott „A hazai régészeti kutatások újabb eredményei” cím alatt a rendezőség minden szakterületnek módot adott arra, hogy mindazokról az ásatás vagy feldolgozás során nyert adatokról beszámoljon, melyek bővebb terjedelemben csak később kerülnek sajtó alá. Az elmúlt évek gyakorlata, valamint a viták tanulsága szerint igyekeztünk az előre bejelentett előadásokat három napra úgy elosztani, hogy azok egy-egy fő korszak illetve téma köré csoportosulva - azaz szekciókat alkotva - önmagukban is egységet alkotnak. Ilyen módon és ez elsősorban a vidéken dolgozó régészek számára fontos, mód nyílt a közvetlen kutatási körbe nem tartozó előadások meghallgatására is. Az első napon az őskor, a másodikon a népvándorlás kora, a harmadikon a honfoglalás és Árpád-kor kutatása eredményeiről hallhattunk. Az előadások rövid kivonatát ez évben is sokszorosítottuk és az érdeklődőknek szétküldtük. Minden hazai szakkutatót, valamint régészettel kapcsolatban álló intézményt meghívtunk. Az ország minden részéből érkező vendégeink közül csupán Győr-Sopron, Vas, Veszprém és Tolna megye régészei hiányoztak.

A három nap során az alábbi előadások hangzottak el:

Trogmayer Ottó: Ujkőkori házmodell Röszkéről

Csalog József: A Szentés-ilonaparti ásatások tanulságai

Kalicz Nándor - Makkay János: A vonaldiszes kerámia problémái az Alföldön

Draveczky Balázs: Újabb adatok a vonaldiszes kultúra dél-dunántuli elterjedéséhez

Gazdapusztai Gyula: A battonyai korabronzkori temető

Kovács Tibor: A Közép-Tiszavidék kulturális képe a késő-bronzkorban

Patay Pál: A fancsikai bronzlelet

Bóna István: Adatok az Alföld III-V. sz.-i történetéhez

Csallány Dezső: A „bereg” kultúra

Garam Éva: A kiskörei avar temető

- Szabó János: Üvegmozaik-töredék avarkori sírban
 Bökönyi Sándor: Táltoslovak avar sírokban
 Kőhegyi Mihály: Adatok Móra Ferenc munkásságához
 Mesterházi Károly - Módy György: Beszámoló a Déri Múzeum 1965. évi ásatásairól
 Bakay Kornél: A magyar köznépi temetők kutatásának néhány kérdése
 Lipták Pál: A IX-XI. sz. etnikai és etnológiai problémái
 Dienes István: Honfoglalóink lovasfelszerelési tárgyainak tanulságai
 Tóth Elvira: Feliratos üvegphár Szabadszállásról
 Molnár Vera: Beszámoló a karcsai templom ásatásáról.

A vajdasági régészek közül Szekeres László az ottani múzeum szervezett munkáját, jövőbeni terveit ismertette, Bogdán Brukner pedig a korai neolitikum kérdéseiről tartott beszámolót. Ugy véljük részvételük nagy mértékben hozzájárul egyre szorosabbá váló kapcsolataink erősödéséhez. Reméljük, hogy a jövő évi konferencián is az előadók sorában üdvözölhetjük őket.

Az előadások után - az első napon időhiány miatt - rövid vita indult, amikor egyes főbb kérdéseket több oldalról megvilágítva láthattunk. A hallgatóság jó része csak most kezdi megszokni a nyilvános vitákat, amik módot adnak felelősséggel kialakított ellenvélemény kinyilvánítására. Így is sok értékes hozzászólás hangzott el, nem került sor a szereplés vágyától hajtott időrablásra. Az előadások egyrésze túllépte az előre megszabott 20 percnyi időhatárt, úgy tűnt, hogy az előadók jó része igyekezett állításait úgy megalapozni, s olyan széles bizonyító körbe illeszteni, hogy később a vita során semmilyen félreértésre ne adjon okot. A jövőben helyes lenne, ha az általánosan ismert tényeket nem részletezve - hanem azokra csak utalva - mindenki úgy készülne fel, hogy legalább 30 perc alatt ismertethesse mondanivalóját.

Nem lehet itt feladatunk, hogy az előadások tartalmát ismertessük sem pedig, hogy értéküket mérlegelve bizonyos sorrendet állítsunk fel. Ki kell azonban emelni Kalicz Nándor - Makkay János, Kovács Tibor, Bóna István valamint Dienes István beszámolóját. Az előbbi három előadás egy-egy igen fontos korszak történetét, időrendjét elemezte.

Hézagpótló munka a korai neolitikum történeti, időrendi kérdéseinek vizsgálatánál az alföldi vonaldiszkes kerámia csoportjainak rendszerbe foglalása. Megtisztelő számunkra, hogy a közel 10 éves munka igen nagy jelentőségű eredményei éppen a szegedi ülészakon jutottak először nyilvánosság elé.

Kovács Tibor a bronzkorral foglalkozó kutatók munkájával sok zavart, félreértést okozó „egyeki kultúra” kérdéseit boncolgatta sokrétű elemzése során.

Bóna István az Alföld germán emlékanyagával kapcsolatos történeti kérdéseket tisztázta, igen bő forrásanyagra támaszkodva.

Dienes István, honfoglalóink lovasfelszerelési tárgyainak vizsgálatán ke-

recztül igen fontos új eredményekre hívta fel figyelmünket. Előadásának külön értéke, csiszolt, szép magyar nyelvezete. Mivel a szakirodalom nagyobb része idegen nyelven jelenik meg, szakkutatóink jelentős hányada szinte elfelejtett magyarul fogalmazni, a szakmai tolvajnyelv sokszor nem sokat mondó cirádába burkolja mondanivalóját. Attól, hogy sok, és tegyük hozzá részben rossz, idegen szót használunk, az előadások, dolgozatok nem lesznek „tudományosabbak” se. Mindenképpen helyénvaló lenne, ha magyar nyelvű előadásokban és dolgozatokban Dienes István és mások példája nyomán, az oda nem illő idegen kifejezéseket (populáció stb.) magyar nyelvű megfelelőik váltanák fel.

A vitaülések sorozatának megindításakor célul tűztük ki, hogy az előadások anyagát idegen nyelven jelentessük meg, s így a külföld számára is hozzáférhetővé tegyük. E területen való fáradozásunk lassan eredményessé válik. Örömmel mondhatjuk el, hogy az első vitaülés anyaga az Acta Antiqua et Archeologia (Tom. VIII. 1965.) utóbbi kötetében, 1965 nyarán megjelent. A második vitaülés előadásai a Móra Ferenc Múzeum 1965. évi évkönyvében kerülnek napvilágra, előreláthatólag 1966 tavaszán. A harmadik ülés anyagát ismét a József Attila Tudományegyetem adja ki, megjelenésével 1966 őszén számolhatunk. Nem hagyhatjuk megjegyzés nélkül azt a tényt, hogy a dolgozatokért e folyóiratok tiszteletdíjat nem fizetnek. Ismerve a szakterület munkatársainak anyagi helyzetét, szép és tiszteletreméltó magatartásnak tartjuk, hogy a vitaülések sikerét anyagi áldozat árán is igyekeznek előbbre mozdítani. Reméljük a jövőben, jobb szervezéssel sikerül elérni, hogy a kiadványok korábban, lehetőleg a következő vitaülés előtt az érdeklődők kezébe kerüljenek. E célkitűzéshez kérjük felettes szerveink hathatós támogatását.

Az ülészekon résztvevők megállapodtak abban, hogy a IV. szegedi régészeti tudományos ülészekot 1966. novemberének második hetében rendezzük. Az ülészek fő témájául ismét „A hazai régészeti kutatások újabb eredményei” címet javasoljuk.

Az eddigieket összegezve elmondhatjuk, hogy a harmadik szegedi régészeti tudományos ülészek sikeres volt, s jelentős állomásnak bizonyult a hazai régészeti kutatás fejlődésének útján.

Végezetül a résztvevők és rendezőbizottság nevében itt is szeretnénk megköszönni a Csongrád Megyei Tanácsnak, a József Attila Tudományegyetemnek és a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztályának, hogy az ülészek létrejöttét jelentős támogatásukkal lehetővé tették.

Trogmayer Ottó

1965. II. FÉLÉVÉBEN MEGNYILT KIÁLLÍTÁSOK

Budapest

- Hadtörténeti Múzeum: Magyarország hadtörténete a honfoglalástól a Rákóczi szabadságharcig
- Iparművészeti Múzeum: XVI–XVII. századi falkárpitok
300 év divatja
Ukrán népművészeti kiállítás
Az óra művészete
Németh Kálmán szobrászművész kiállítása
- Keletázsiai Művészeti Múzeum: Selymek, lakkok, porcelánok Keletázsia művészetében.
- Legújabbkori Történeti Múzeum: A Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulásának Emlékmuzeuma
- Magyar Nemzeti Galéria: Basch Andor emlékkiállítás
Politikai plakátkiállítás 1945–1965
Csók István emlékkiállítás
Zichy Mihály Faust illusztrációi
Reismann János fotóművész kiállítása
A magyar képzőművészek a fasizmus ellen
Filo plakát kiállítása 1965
- Magyar Nemzeti Múzeum: A Magyar Nemzeti Múzeum történeti butorai
A Magyar Nemzeti Múzeum aranykincsei
20 év legszebb ujszerzeményei
- Mezőgazdasági Múzeum: Pásztorélet kiállítás
- Néprajzi Múzeum: Indonézia művészete
- Petőfi Irodalmi Múzeum: A magyar irodalom – 20 év könyvkiadása
Magyar írók arcképei – 120 év fotóművészete
- Pesterzsébeti Múzeum: Iparművészeti alkotások a XVII. és XVIII. században
Termesztett és vadontermő gyógynövényeink
- Pósta Múzeum: Bemutató a múzeum eddig ki nem állított anyagából
- Szépítőművészeti Múzeum: Spanyol festők kiállítása
Goya grafikái
Francia festők Delacroix-tól Picasso-ig
- Testnevelési és Sportmúzeum: Felfedező sportemberek – a magyar barlangkutatók.
Országos Zsidó Vallási és Történeti Gyűjtemény: Therezienstadti gyermekrajz-kiállítás

Vidék

- Aszód: Petőfi Pest megyében
Az aszódi járás műemlékei
- Baja: Id. Ébner Sándor emlékkiállítás
- Balassagyarmat: Rimóc népviselet
Farkas András és Réti Zoltán festőművészek kiállítása

- Békéscsaba: Az írás művészete
 Csorba Tibor varsói festőművész kiállítása
 Grafikai kiállítás Békés megye képzőművészeinek alkotásaiból
 Csabai Wagner József festőművész kiállítása
 Tornyai János emlékkiállítás
- Cegléd: Védj a hasznos állatainkat
 Mai modern iparművészet
 Radnóti Miklós emlékkiállítás
 Pest megye műemlékei
 Rembrandt és kora
 Néprajzi és régészeti kiállítás
- Debrecen: Hortobágyi Múzeum megnyitása
 Új kincsek a múzeumban
 100 éves a Csokonai Színház
 Az írás művészete
 Szabó István szobrászművész kiállítása
- Dunaujváros: A sámánizmus története
 Gacs Gábor grafikái
 Dunaujváros története a sajtó tükrében
- Eger: Rovarkiállítás a múzeum anyagából
 A régészeti munka
- Esztergom: Derkovits Gyula művészete
 Legújabb régészeti leletek
 Magyarország középkori művészete (Keresztény Múzeum)
- Gyöngyös: A múzeum legszebb szerzeményeiből
- Győr: Az Ausztriából visszakapott festmények kiállítása
 Szalmás Béla emlékkiállítás
- Gyula: Délalföldi festők tárlata
 Gacs Gábor Munkácsy-díjas grafikusművész kiállítása
 Békés megyei pedagógusok képzőművészeti kiállítása
 A Gyulai Vár története
 Polgári ötvösművészet a XVIII. és XIX. században
 Néprajzi újszerzeményi kiállítás
 Megyei képzőművészek grafikái
 Ferenczy Noémi kiállítás
- Hajduböszörmény: Ujító kiállítás
 Kovácsmesterség című kiállítás
 A hajduböszörményi művésztelep kiállítása (1.)
- Hódmezővásárhely: László Gyula rajzai
 Gacs Gábor Munkácsy-díjas grafikusművész kiállítása
 Hanna Mela festőművész kiállítása
 I. Országos diáképzőművészeti kiállítás
 XII. Vásárhelyi Őszi Tárlat
- Jászberény: Újszerzeményi kiállítás
- Kaposvár: M. Kemény Judit, Martyn Ferenc és Takács Gyula kiállítása
 Somogy megyei képzőművészek XIX. őszi tárlata
- Kapuvár: Kapuvár 20 éve - felszabadulási kiállítás

Karcag: Néprajzi ujszerzemények

Kecskemét: Uj tókiállítás

Megyei képzőművészek tárlata

Kiskunhalas: Diószegi Balázs grafikái

Kiskunfélegyháza: Halasi csipke kiállítás

Régi munkaeszközök esztétikuma

Gyermekrajz kiállítás

Keszthely: Ujszerzeményi kiállítás

Miskolc: A Múzeum új szerzeményei

I. Észak-Magyarországi Területi Képzőművészeti kiállítás

Mohács: Mohács története - állandó kiállítás

Mosonmagyaróvár: Lenau és Magyaróvár

Nagykanizsa: A magyar fegyverek fejlődése a honfoglalástól a XVIII. századig

200 éves a nagykanizsai gimnázium

Nyírbátor: Termesztett és vadontermő gyógynövényeink

Dési Huber István emlékkiállítás

Radnóti Miklós emlékkiállítás

Nyírbátori TSz-ek eredményei

Nyíregyháza: Kőszéntelegeink földtani kialakulása

Oceánia művészete

X. Megyei Képzőművészeti Kiállítás

Orosháza: Polgári ötvösművészet a XIX. században

Pécs: Gyenes Tamás szobrászművész kiállítása

Polgári ötvösművészet a XIX. században

A Modern Magyar Képtár ujszerzeményei

Ukrán grafikai kiállítás

Nemzeti kincseink

Bartók Béla emlékkiállítás

„Kalevala” - Vikár Béla emlékkiállítás

Pécs szőlészete és borászata

Salgótarján: Nógrád megye munkásmozgalmának nagyjai

Sopron: A múzeum barokk rajzai és kályhái

Szatmároseke: Kölcsei emlékszoba megnyitása

Szeged: 1965. évi nyári tárlat

Vedres István emlékkiállítás

Országos fotóművészeti kiállítás

Holló László Kossuth-díjas festőművész kiállítása

Völgyessy Ferenc dr. műgyűjtő magángyűjteményének kiállítása

A múzeum aranykincsei

Szekszárd: Tolna megyei régi butorok

Régi képtár

Zsolnay kerámia

Venezuelai indiánok között

Székesfehérvár: Bencze László festőművész kiállítása

„Nyolcak, aktivisták” c. kiállítás

Magyar Képzőművészek Szövetsége Északdunántúli Területi Szervezetének kiállítása

- Székesfehérvár: Korniss Dezső festőművész kiállítása
Tafner Tibor ötvösművész kiállítása
- Szentes: Dán grafikai kiállítás
A szentesi magántulajdonban lévő magyar mesterművek kiállítása
- Szentendre: Szentendrei festőművészek őszi tárlata
Stéger Ferenc operaénekes emlékkiállítása
- Szob: Az élővilág fejlődéstörténete
- Szolnok: „Lengyel tájak - Magyar tájak” Csorba Tibor festőművész kiállítása
A Tisza II. ásatás legújabb leletei
Kántor Sándor kerámiái
Szolnok megye műemlékei
- Tata: Varga Győző utirajz kiállítása
Magyar rajzművészet
Nyergesi János gyűjteményes kiállítása
Országos fotókiállítás
Kernstok Károly festőművész kiállítása
Hal és halgazdaság c. kiállítás
- Tiszafüred: A Tisza II. ásatás legújabb leletei
- Tokaj: A Tokajról szóló sajtótermékek
- Turkeve: Szirt Oszkár festőművész kiállítása
- Vaja: Termesztett és vadontermő gyógynövényeink
- Vác: Vác története a pénzek és az érmekek tükrében - állandó kiállítás
- Veszprém: Ujszerzeményi kiállítás
Varga Győző új olaszországi utirajzai
November 7-1. Megyei Képzőművészeti Tárlat
„Fegyvert s vitézt éneklek” c. kiállítás
Gyermekrajz kiállítás.

E szám munkatársai:

K o v á c s I s t v á n, a Muzeumi Főosztály osztályveze-
tője,

B é n y i M i k l ó s n é, a Muzeumi Főosztály főelőadója,

D a n k ó I m r e, a Baranya megyei muzeumi szervezet i-
gazgatója,

S á n t a J á n o s, a Szabolcs-Szatmár megyei VB. népmű-
velési csoport vezetője,

F ü l e p F e r e n c, a Nemzeti Múzeum főigazgatója,

F ő l d e s L á s z l ó, a Néprajzi Múzeum muzeológusa,

D r a v e c z k y B a l á z s, a Rippl-Rónai Múzeum, Ka-
posvár muzeológusa,

T r o g m a y e r O t t ó, a szegedi Móra Ferenc Múzeum
muzeológusa.

